

Ungdomars perspektiv på landsbygd och lantbruk

– En studie bland gymnasieelever i Sala kommun

Young people's perspective on countryside and agriculture

– A study among high school students in Sala municipality

Tilda Magnusson

Examensarbete • 30 hp

Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling

Institutionen för stad och land

Uppsala 2020

Ungdomars perspektiv på landsbygd och lantbruk

- En studie bland gymnasieelever i Sala kommun

Young people's perspective on countryside and agriculture

- A study among high school students in Sala municipality

Tilda Magnusson

Handledare: Alexandre Dubois, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Biträdande handledare: Linn Hemlin, Sala kommun, Miljöstrateg

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2020

Omslagsbild: Omslagsbild: *Vad betyder landsbygden för dig?* Svar från elever i Sala kommun. Analys och Ordmoln: Mentimeter.com. 2019.

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: kognitiv karta, livsstil, landsbygd, lantbruk, mentimeter, ungdomar

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Framtida generationers uppfattning av landsbygden som plats att bo och arbeta på har en stor betydelse i debatten om framtidens livsmedelsproduktion, men också för Sveriges landsbygder. Kommande generationer måste ha ett intresse av att bo och arbeta på landsbygden om hela Sverige ska leva. Än idag sker en urbanisering i Sverige och allt fler människor väljer att flytta till Sveriges tätorter. Samtidigt måste Sveriges livsmedelsproduktion säkras. Idag står många lantbrukare inför ett generationsskifte och intresset bland en yngre generation att ta över och driva lantbruken vidare påstås bli allt lägre. Livsmedelsproduktionen i Sverige kommer i framtiden bli ännu mer viktig i och med att klimatförändringarna kommer göra det svårare att producera livsmedel i andra delar av världen. Samtidigt är en ökad livsmedelsproduktion en säkerhetsfråga i Sverige då det behövs en beredskap vid framtida kriser.

Syftet med denna uppsats är att undersöka ungdomars perspektiv på landsbygd och lantbruk i en landsbygdskommun. Uppsatsen har sin utgångspunkt i Sala kommun där elever i årskurs 3 från kommunens två gymnasieskolor deltagit i studien. Fokus har legat på landsbygden som plats att bo på, inställningen till miljö- och klimatfrågor samt hur närheten till lantbruk och landsbygd påverkat elevernas inställning till lantbruket och landsbygdsbaserade livsstilar. Undersökningen tar avstamp i tidigare forskning inom ämnena landsbygd och lantbruk samt i teori om kognitiv karta och livsstil. Resultatet visar att cirka 80 procent av eleverna i Sala kommun har en positiv inställning till att bo på landsbygden. För de elever som inte kan tänka sig att bo på landsbygden var det fysiska och kognitiva avståndet avgörande, framförallt i form av långt till service och umgänge. Intresset för klimat- och miljöfrågor är utspritt och vid jämförelse med annan forskning går det att dra slutsatsen att intresset bland eleverna i Sala kommun är lägre än genomsnittet. Då klimatförändringarna är en fråga som berör allt fler människor och har en betydande påverkan på den globala livsmedelsproduktionen har ämnet uppmärksammats mer i uppsatsen än övriga hinder för den svenska livsmedelsproduktionen.

Hälften av eleverna skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk samtidigt som få elever upplever att de vill känna ett klimat- och samhällsansvar i sitt framtida yrkesval. De söker istället efter frihet, att trivas på arbetet samt lugn och ro, vilket enligt studien kan ha att göra med den individualiserade livsstilen som präglar dagens samhälle. Just dessa faktorer lyftes också av elever som anledningar till att arbeta med lantbruk vilket tyder på att individualiseringen skulle kunna lyfta lantbruket som yrke i framtiden. Att arbeta med djur och maskiner värderades också högt.

Nyckelord: kognitiv karta, livsstil, landsbygd, lantbruk, mentimeter, ungdomar

Abstract

Future generation's perception of the countryside as a place to live and work is of great importance in the debate on the future of food production, but also for the rural areas of Sweden. Future generations must have an interest in living and working in the countryside if the whole Sweden should be alive. Even today urbanization is taking place in Sweden and more and more people are choosing to move to the urban areas. At the same time Sweden's food production must be secured. Today many farmers are facing a generation shift and the interest among a younger generation to take over and continue farming is low. Food production in Sweden will become even more important in the future as climate change will make it more difficult to produce food in other parts of the world. At the same time increased food production is a safety issue in Sweden as there is a need for preparedness for possible future crises.

The purpose of this paper is to examine young people's perspectives on rural and agricultural life in a rural municipality. The essay is based in Sala kommun where local high school students in the third grade participated in the study. The focus has been on the countryside as a place to live, the attitude to environmental and climate issues, and how the proximity to agriculture and countryside has affected students' attitudes to agriculture and rural based lifestyles. The study is based on previous research in the fields of rural and agricultural and the theory of cognitive map and lifestyle. The result shows that about 80 percent of the students in Sala kommun have a positive attitude to living in the countryside. For those students who cannot imagine living in the countryside, the physical and cognitive distance was decisive, especially in the form of the distance to service and social interaction. Interest in climate and environmental issues is widespread and when compared to other research it can be concluded that the interest among the students in Sala kommun is lower than average. As climate change is an issue that affects more and more people and has a significant impact on global food production, the topic has received more attention in the essay than other barriers to Swedish food production.

Half of the students could think of working with agriculture while few students feel that they want to feel a climate and social responsibility in their future career choice. Instead, they are looking for freedom, to enjoy the work and to have peace and quiet, which according to the study may have to do with the individualized lifestyle that characterizes today's society. These factors are also highlighted by students as reasons for working with agriculture, which indicates that individualization could lift agriculture as a profession in the future. Working with animals and machines was also highly valued.

Nyckelord: cognitive map, lifestyle, countryside, agriculture, mentimeter, youth

Tack

Jag vill börja med att rikta ett stort tack till mina två handlare Alexandre Dubois, SLU och Linn Hemlin, Sala kommun. Med det stöd som jag fått av er och att ni alltid funnits där för mig när jag haft frågor och funderingar har betytt oerhört mycket. Jag vill också rikta ett stort tack till de mentorer som låtit mig besöka deras lektioner samt till de elever som ställt upp och besvarat mitt frågeformulär. Till sist vill jag också tacka Samhällsbyggnadskontoret som haft sina dörrar öppna för mig under hösten och för många trevliga fikaraster. Även tack till Carina Eriksson som hjälpte mig att komma fram till det spännande syfte som uppsatsens slutligen mynnade ut i.

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Uppsatsens disposition	6
2	Syfte och frågeställningar	7
3	Bakgrund	8
3.1	Landsbygdens utveckling och förändring	8
3.2	Den svenska livsmedelsproduktionen	9
3.3	Sala kommun	11
4	Tidigare forskning	13
4.1	Bilden av landsbygden	13
4.2	Bilden av lantbruket	14
5	Teori	16
5.1	Kognitiv karta	16
5.2	Livsstil	17
6	Metod	19
6.1	Kvalitativa metoder	19
6.2	Urval	19
6.3	Datainsamling	21
6.4	Verktyg	21
6.5	Bearbetning av data	22
6.6	Avgränsning	23
6.7	Etik	23
6.8	Begränsningar	24
7	Resultat	26
7.1	Landsbygd	26
7.2	Livsmedelskonsumtion	32
7.3	Lantbruk	33
8	Analys	42
8.1	Landsbygd	42
8.2	Lantbruket	45
8.3	Val av livsstil	47
9	Slutsats	52
9.1	Förslag på vidare forskning	53
	Referenslista	55

1 Inledning

Hur framtida generationer ställer sig till att bo och arbeta på landsbygden har en väsentlig roll för Sveriges landsbygd. Deras inställning till en landsbygdsbaserad livsstil är avgörande för om hela Sverige ska leva, vilket har en betydande påverkan på vårt framtida samhälle. Framförallt gäller det yrket som lantbrukare. Om det inte finns något intresse av att driva lantbruk kommer det ha inverkan på Sveriges framtida livsmedelsproduktion. När en stor andel av landets lantbrukare inom en snar framtid går i pension måste framtidens lantbrukare vara beredda på att ta över och driva företagen vidare som en del i att trygga livsmedelsförsörjningen nationellt liksom internationellt. I framtiden kommer det bli allt viktigare att producera livsmedel i Sverige då klimatförändringarna kommer att göra det svårare att producera livsmedel i andra delar av världen. I norra Europa kommer förhållandena med stor sannolikhet att fortfarande vara gynnsamma och skapa nya möjligheter för svenskt lantbruk. Det kan innebära en längre vegetationsperiod och ett varmare klimat som skapar förutsättningar för att odla nya typer av grödor (Jordbruksverket 2019). Idag visar även undersökningar på att klimatförändringar upplevs som den viktigaste samhällsfrågan bland yngre generationer (WWF 2017).

I dagens Sverige minskar livsmedelsproduktionen (Prop 2016/17:104) och allt fler lantbruksföretag läggs ner (Waldenström 2018:207). I dagsläget importeras hälften av maten som konsumeras i Sverige från andra länder (Formas 2019:31). Samtidigt har efterfrågan för lokalproducerad mat ökat bland befolkningen, vilket framförallt grundar sig i ett växande intresse att som konsument ha kunskap om vart maten kommer ifrån. Dels grundar sig i att det kan upplevas tryggt och värdefullt att veta vem som producerat maten samtidigt som livsmedelsproduktionen kan bidra till närmiljön i form av att öppna landskap (Waldenström 2018:204). Detta ställer nya krav på det svenska lantbruket. Sverige behöver också producera mer mat för att i framtiden kunna hantera kriser och andra hot som kan medföra att möjligheten att importera livsmedel försvåras. Idag är över 60 procent av Sveriges lantbruksföretagare äldre än 50 år (Jordbruksverket 2018a:103), vilket innebär att en stor andel av lantbruken står inför ett stundande generationsskifte. Det sägs att intresset av att ta

över lantbruksföretag blir allt mindre (Stavrou i Bjuggren & Sund 2001), framförallt bland en yngre generation. Med utgångspunkt i ovanstående framtidsscenarier riktas blickarna åt framtida generationer. För att göra det möjligt att i framtiden producera mer livsmedel och öka förutsättningarna för konsumenter att handla lokalproducerad mat krävs det att återväxten inom lantbruket säkras. Framtida generationer behöver ställa sig positivt till att ha lantbruket som yrke när en större andel lantbrukare snart går i pension. Det generationsskifte som många lantbrukare står inför kan bli problematiskt när lantbrukarens barn har ett lågt intresse av att ta över gården (Ibid). Idag blir även avståndet allt längre till lantbruket som yrke. Detta beror bland annat på att allt färre känner någon som arbetar med lantbruk och att cirka 85 procent av den svenska befolkningen bor i tätorter (Svanström 2015).

För att få en inblick i den yngre generationens perspektiv på landsbygd och lantbruk har gymnasieelever i årskurs 3 i Sala kommun svarat på frågor angående detta. Hur de ställer sig till att bo på landsbygden, samt att arbeta med lantbruk har en stor betydelse i kommunens framtid och utveckling eftersom gröna näringar är en stor del av näringslivet i kommunen (Länsstyrelsen 2019). Att begränsa studien till Sala kommun som också är en utpräglad landsbygdskommun, grundar sig i kommunens eget intresse av att undersöka relationen mellan stad och landsbygd samt hur yngre generationer ställer sig till att arbeta med lantbruk i framtiden.

1.1 Uppsatsens disposition

I följande kapitel presenteras uppsatsens syfte och frågeställningar följt av kapitel 3 som bygger på relevant bakgrund kring uppsatsens ämne. Här skapas en bredare förståelse för landsbygdens utveckling och den svenska livsmedelsproduktionen med fokus på beredskap, tillväxt och klimatförändringar. Ett särskilt fokus läggs på klimatförändringar då en fördjupning av ämnet blev relevant i och med det resultat som studien mynnade ut i. I bakgrunden sker också en presentation av Sala kommun som också är platsen för studien. Kapitel 4 omfattar tidigare forskning kring ämnet landsbygd och lantbruk samt en redogörelse kring varför forskningen är av intresse i studien. I följande kapitel presenteras uppsatsens teoretiska utgångspunkt där teori om kognitiv karta och livsstil klarläggs för läsaren. I kapitel 6 lyfts uppsatsens metod där bland annat frågeformuläret som insamlingsmetod diskuteras och hur analysen gått till väga. Metoden följs upp av kapitel 7 som presenterar studiens resultat i form av text, siffror och diagram. I kapitel 8 kopplas föregående kapitel samman med tidigare forskning och teori. Här sker även en analys av det insamlade materialet. Resultat och analys följs sedan upp i kapitel 9 där uppsatsens slutsats presenteras samt förslag på vidare forskning.

2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka ungdomars perspektiv på landsbygd och lantbruk i en landsbygdskommun. Detta arbete har sin utgångspunkt i Sala kommun som har ett intresse av att säkerställa en framtida livsmedelsproduktion och en levande landsbygd. Kommunen vill därför undersöka vilka faktorer som kan ha betydelse för en sådan utveckling. Kommunen uppfyller också de kriterier och förutsättningar som krävs för att räknas som en landsbygdskommun. I kommunen finns två gymnasieskolor som legat till grund för att undersöka ungdomarnas perspektiv. För att uppnå syftet har följande frågeställningar valts:

- Hur beskriver ungdomar landsbygden som plats att bo på?
- Finns det någon koppling till miljö- och klimatfrågor i intresset av att bo på landsbygden eller att arbeta med lantbruk?
- Hur påverkar den kognitiva och fysiska närheten till lantbruk och landsbygd deras inställning mot lantbruket som framtidsyrke och landsbygdsbaserade livsstilar?

3 Bakgrund

3.1 Landsbygdens utveckling och förändring

Urbaniseringen har påverkat landsbygdens demografi sedan i början av 1800-talet. I början av 1800-talet bodde ungefär 90 procent av Sveriges befolkning på landsbygden och idag visar statistiken det motsatta. Ungefär 85 procent av befolkningen är idag bosatta i tätorter (Svanström 2015). Arbete och utbildning har främst legat till grund för urbaniseringens dragningskraft historiskt (Jordbruksverket 2015c:60). Denna process har skapat utmaningar på den svenska landsbygden i form av att de som väljer att flytta till Sveriges tätorter framförallt rör sig om unga vuxna. Detta har bidragit till att en äldre befolkning har blivit representativ för landsbygden. Få barn föds och allt fler blir äldre. Detta fenomen beskriver Jordbruksverket som en "utflyttningsskuld" (Ibid). Idag används begreppet landsbygdsutveckling flitigt inom den politiska sfären och i media. En vanlig innebörd i dessa sammanhang är att hålla landsbygden levande och bevara dess invånarantal. Därför talas det ofta om att skapa förutsättningar för befolkningen att bo kvar på landsbygden (Myrdal 2008:39). Bilden av landsbygden formas av media och personer boende i tätorter som en plats endast för rekreation och återhämtning (Althén & Nygren 2014:43). Detta kan skapa förutsättningar eller hinder för landsbygdens utveckling.

Mellan åren 2007 och 2017 skedde en befolkningsökning i Sveriges samtliga län (Westholm 2018:50). I Sveriges större regioner och tätorter har invånarantalet ökat kraftigt de senaste åren. Samtidigt minskar invånarantalet i flera mindre landsbygdskommuner framförallt i Småland och i Norrlands inland. De kommuner på landsbygden där trenden är som mest positiv har någon typ av besöksnäring (Sweco 2019:8). Idag finns det en bild av att en större del av landet avfolkas, vilket enligt landsbygdforskning inte är en korrekt bild. Istället visar forskning på att allt fler väljer att flytta inom det egna länet till större tätorter (Ibid). På den svenska

landsbygden finns en variation av trender inom den demografiska geografin. Under 2000-talet valde till exempel allt fler utländska invånare att bosätta sig på landsbygden. Även från större städer har en förändring börjat ske och allt oftare flyttar människor från stad till land (Ibid). Fortfarande sker dock en befolkningstillväxt i Sveriges städer, men endast omkring tio procent av denna ökning kommer från att boende på landsbygden väljer att flytta dit. Istället grundar sig tillväxten i att det föds ett stort antal barn samt att inflyttningen är hög från andra länder (Westholm 2018:46)

3.2 Den svenska livsmedelsproduktionen

3.2.1 Beredskap och tillväxt

I Sverige minskar livsmedelsproduktionen (Prop 2016/17:104). Idag är endast två procent av Sveriges invånare en del av näringen (Ibid) samtidigt som en stor andel av Sveriges livsmedel importeras från andra länder, vilket konkurrerar med den svenska livsmedelsproduktionen (Jordbruksverket 2018b). Staden och landsbygden är beroende av varandra. Med utgångspunkt i staden fastslås lagar och regler om hur landets naturresurser ska brukas. Den största konsumtionen sker även i städer vilket sätter sin prägel på den nationella och globala marknaden. Vad vi väljer att konsumera påverkar produktionens avtryck på miljön och antal företag på landsbygden (Jordbruksverket 2015b:5).

Trenden mot en minskade livsmedelsproduktion behöver brytas av flera olika anledningar men framförallt på grund av en beredskap för att kunna hantera framtida kriser i Sverige. I Sverige har vi goda förutsättningar att producera mer mat. Dels på grund av att den svenska produktionen är effektiv ur ett klimat- och miljöperspektiv samt att Sverige har en hög nivå inom djurvälstånd (Prop 2016/17:104). En ökande livsmedelsproduktion i Sverige skulle också kunna bidra till en ökande sysselsättning och tillväxt. Men också vara en del av att öka kunskapen och förutsättningar för konsumenter att göra bra och medvetna val i livsmedelsbutiken (Ibid).

Idag har den lokala livsmedelsproduktionen blivit allt mer efterfrågad. Enligt Waldenström (2018) har den lokala maten fått ett eget värde. Den närproducerade maten skapar mervärden för konsumenten på flera olika sätt. Dels upplever konsumenter att det är tryggt och värdefullt att veta vem som producerat maten. Även vetskapen om att produktionen också bidrar till sin närmiljö i form av att

öppna landskap bibehålls är faktorer som värdesätts av boende i närområdet, men också besökare. Att låta djuren beta marker återskapar också kulturlandskap och bidrar till friluftsliv (Ibid). Den lokala maten är en bidragande faktor till det ökande intresset för livsmedelsindustrin. Allt fler blir intresserade för hur produktionen går till. Detta bidrar till att kontakten mellan konsument och producent har återkommit. Många vill vara en del av i produktionen och delta i till exempel odling. För att ta vara på denna trend och se till att kunskap från lantbrukare når ut i samhället krävs det ett engagemang från konsumenter (Waldenström 2018:207).

3.2.2 Klimatförändringar

Redan idag ser vi tydliga tecken på klimatförändringar världen över. Extrema väderfenomen blir allt mer vanliga (SMHI 2019) och medeltemperaturen uppmättes mellan åren 2013 till 2017 till en grad varmare i förhållande till perioden mellan åren 1850 till 1900 (WMO No.1212 State of the Global Climate 2017 i SMHI 2019). I och med den stora påverkan som människan har på klimatet kommer klimatförändringarna att fortgå långt in i framtiden (SMHI 2019).

Lantbruket som framtidsyrke blir allt viktigare på lång sikt när det blir allt svårare att producera livsmedel på vissa delar av jordklotet i och med att temperaturen stiger globalt. Särskilt kommer vattentillgången att skapa problem på många platser världen över. I Europa kommer de norra delarna att klara sig från större förändringar under en längre sikt. Trots detta kommer temperaturökningen att bli procentuellt högst i Norrland och bli särskilt tydlig under vinterhalvåret (SMHI 2018). Trots att temperaturen kommer att stiga även i våra delar av världen kommer det troligtvis inte innebära lika stora konsekvenser som i andra delar av världen. I viss mån kommer det att kunna gynna det svenska lantbruket. Växtsäsongen förväntas bli längre och mer nederbörd förutspås. I Sverige innebär det att vi kan producera mer livsmedel men också nya klimateffektiva grödor, samt att lantbrukets djur kan beta utomhus under längre perioder (Jordbruksverket 2019). Å andra sidan förutspås ett varmare klimat också bidra till nya sjukdomar och skadedjur inom livsmedelsproduktionen. Även olika typer av extremväder kan slå hårt mot jordbruket i form av häftiga skyfall och längre perioder av torka (red Fogelfors 2015:105).

SMHI:s klimatanalys i Västmanlands län visar två potentiella utvecklingsvägar fram till 2000-talets slut. Den ena bygger på en hårdare klimatpolitik och den andra på att utsläppen fortsätter att öka på samma sätt som idag. Om en kraftfull politik införs förväntas medeltemperaturen öka omkring 3 grader och vegetationsperioden

förlängas med sju veckor till slutet av seklet. Om utsläppen istället fortsätter att öka förväntas medeltemperaturen öka omkring 5 grader och vegetationsperioden förlängas med cirka 80 dagar. I och med ett varmare klimat kommer värmeböljor bli allt vanligare samtidigt som årsmedelnederbörden kommer att öka med cirka 15 till 20 procent. Enligt SMHI:s klimatanalys kommer säsongen av låga flöden i vattendrag bli längre om inte politiken stramas åt. Samtidigt kommer också tillrinningen till dessa under längre perioder också vara låga. I Västmanland väntas också allt högre flöden under vinterhalvåret. Då temperaturerna vintertid kommer att vara högre kommer inte nederbörden läggas på lager i form av snö, utan kommer istället att rinna av under vintern istället för våren (SMHI 2015:67).

Fler undersökningar visar på den yngre befolkningens intresse och oro för frågor som berör klimatförändringen. I en undersökning av Naturskyddsföreningen (2019) har ungdomars intresse av klimat, miljö och natur kartlagts. Målgruppen för undersökningen är ungdomar mellan 12 – 18 år. Resultatet visade bland annat att två av tre av de svarande i undersökningen har ett intresse för dessa frågor sant att sju av tio ungdomar är oroliga över framtiden i och med klimatförändringarna (Naturskyddsföreningen 2019:4). En liknande undersökning har gjorts av Världsnaturfonden (WWF) som visar på att den samhällsfråga som är viktigast bland ungdomar mellan 16 till 25 år är klimatförändringarna. Minst vid ett tillfälle i veckan reflekterar sex av tio ungdomar över framtiden i och med klimatet, vilket är mer än vad hela befolkningen i genomsnitt reflekterar över problemet. De yngre generationerna ställer sig också mer positivt till att testa nya sätt att leva klimatsmart i form av uthyrning av kläder och cyklar, bilpool samt andra tjänster som har en lägre klimatpåverkan (WWF 2017).

3.3 Sala kommun

Denna studie har genomförts i Sala kommun som ligger i Västmanlands län och har en befolkning på 22 854 (2019) personer (Sala kommun 2019). Kommunen är den största till ytan i länet och utgör en yta på 1 167 kvadratkilometer. Den totala landytan domineras av cirka 24 procent åkerareal samt 61 procent produktiv skog (SCB 2015). Kommunen definieras som en landsbygdskommun enligt Jordbruksverket. För att räknas som landsbygdskommun ska invånarantalet vara lägre än 30 000, och/eller kommunens största tätort ska ha mindre än 25 000 invånare. En landsbygdskommun har minst en befolkningstäthet på fem invånare per kvadratkilometer (Jordbruksverket 2015a:3).

I Sala kommun finns två gymnasieskolor, vilka bägge varit aktuella för studien. Kungsängsgymnasiet är en av dessa och ligger i kommunens centralort Sala. Gymnasieskolan erbjuder studieförberedande program inom ämnena naturvetenskap, samhällsvetenskap, teknik och ekonomi, samt yrkesförberedande program som barn- och fritid, el- och energi samt fordon. Vid terminsstart läsåret 2018/2019 studerade 469 elever på Kungsängsgymnasiet (Skolverket 2018).

Ösby Naturbruksgymnasium är kommunens andra gymnasieskola och är länets enda naturbruksgymnasium. Skolan ligger belägen i Saladamm, cirka sju kilometer från centralorten Sala. Gymnasieskolan erbjuder naturbruksprogrammet med inriktningarna jordbruk, skogsbruk, djurvård, hästhållning och bygg- och anläggningsprogrammet. På skolan finns ett eget jord- och skogsbruk, samt avdelning för smådjur och häststall. Det finns möjlighet till högskolebehörighet samt bo på internat. Vid terminsstart 2018/2019 studerade 205 elever på Ösby naturbruksgymnasium (Skolverket 2018).

4 Tidigare forskning

Den undersökning som legat till grund för uppsatsens syfte har sin utgångspunkt i två antologier: Ska hela Sverige leva (2008) och Nya visioner för landsbygden (2018). Denna översikt har med utgångspunkt i uppsatsens syfte delats upp i två teman, *Bilden av landsbygden* och *Lantbruket*. Denna forskning har bidragit till en kunskapsgrund för de frågor som kommer att diskuteras i uppsatsen samt legat till grund för utformningen av de frågor som varit aktuella i undersökningen.

4.1 Bilden av landsbygden

Vår omgivning och vardag påverkar hur vi uppfattar olika ting. I de val vi gör i form av att använda oss av olika medier eller umgås med personer i vår omgivning skapas individuella ramar för vad vi tycker och tänker om något. Till exempel utformas den egna bilden av landsbygden utifrån ovanstående exempel. De har en avgörande del i hur vi tycker och tänker om landsbygd, men också hur vi upplever relationen mellan stad och land (Stenbacka 2018:126).

Frågan om hur hela Sverige ska leva har länge hängt på ovissheten om hur vi ska kunna försörja oss på landsbygden i framtiden. Kulturgeografen Jan Amcoff menar att utifrån dagens förutsättningar handlar det mer om det kommer finnas ett intresse bland framtida generationer att bo på landsbygden (Amcoff 2008:81). Däremot beskriver Amcoff att ”Utbytet mellan staden och dess omgivande landsbygd är intensivare än någonsin”. Detta har framförallt att göra med det demografiska mönstret som ständigt förändras. Idag har det till exempel blivit allt mer populärt att bo på den ”urbaniserade landsbygden”. Denna typ av boende innebär att vara bosatt på ett fåtal mils avstånd från en stad. Den dagliga sysselsättningen av arbete och skola sker fortfarande i staden samtidigt och vi blir allt mer benägna att pendla för att nå dit. Studier visar på att fler människor har sina arbeten i tätorten än faktiskt bor där (Amcoff 2008:75).

Kulturgeografen Susanne Stenbacka (2008) anser att det finns en otillräcklig kunskap och uppfattning av staden kontra landsbygden. Orsaken är att det finns uppfattningar om att vissa platser är bättre att bo på än andra. Detta förstärks genom olika medier som uppmålar landsbygden som ojämnställd, utsatt eller annorlunda, eller lantbruket som ett yrke som hamnar allt längre ifrån resten av arbetsmarknaden. När klyftan växer mellan stad och land, skapas förutsättningar för att också fördomar växer. Hur vi väljer att betrakta varandra kan också bidra till den egna självbilden. Vi börjar sätta oss i kontrast till våra motpoler och skapar en polarisering mellan stad och land (Stenbacka 2008:125f).

4.2 Bilden av lantbruket

Historiskt sett har lantbruket alltid legat i framkant i utvecklingen av Sveriges landsbygder. Tidigare har boende på landsbygden varit beroende av det lokala lantbruket för att få tag i livsmedel men så är inte fallet längre (Björklund & Milestad 2008:288). Lantbruket bidrog också till arbetstillfällena och inkomst.

Idag får de mindre lantbruksföretagen allt svårare att konkurrera på marknaden. I stort sett är det endast de större företagen som blir mer kostnadseffektiva och allt större (Björklund & Milestad 2008:288ff). Janken Myrdal (2008), professor i agrarhistoria kopplar samman lantbruken med begreppet multifunktionalitet. Med detta begrepp menar Myrdal ett fenomen som blir allt mer vanligt inom lantbruksföretagen och innebär att det inte bara handlar om att producera livsmedel, utan också att ägna sig åt andra inkomstbaserade aktiviteter (Myrdal 2008:44).

Lantbruket som yrke står inför flera hinder. Idag läggs allt fler lantbruk ner i och med den växande storskaligheten av lantbruken vilken krävs för att konkurrera på marknaden. De mindre lantbruken är enligt statistiken de som försvinner och de över 200 hektar samt de under två hektar som ökar (Waldenström 2018:207). Administration, särskilda kontroller, regler och krav är också hinder som upplevs av lantbrukare. En stor del i att vara lantbrukare omfattar en administrativ roll, vilket innebär att det inte endast handlar om att driva gården. Rollen som lantbrukare kan också omfatta en känsla av ensamhet då yrket bygger på mycket ensamarbete (Nordström Källström 2008:41). Det kan också vara svårt att ta ledigt som lantbrukare då det till exempel inte är möjligt att lämna gården om det finns djur. Denna bundenhet kan sättas i kontrast till att yrket som lantbrukare ofta beskrivs som ett yrke som inkluderar mycket frihet (Nordström Källström 2008:108). Att

lönsamheten inom näringen också är låg bidrar också till en utmaning som många lantbrukare ställs inför (Nordström Källström 2008:16).

Kortsiktigt står en stor andel lantbrukare inför ett generationsskifte. Statistik över jordbruksföretagares åldersfördelning visar att ungefär 67 procent (2016) av företagen är äldre än 50 år, varav ungefär hälften av dessa är äldre än 64 år (Jordbruksverket 2018a:103). Tidigare har den naturliga processen inneburit att lantbruksföretagarens familjemedlemmar tagit över och drivit företaget när ägaren närmat sig en högre ålder. Idag har denna process blivit mer komplicerad dels då intresset är lågt bland barn eller utomstående att ta över företaget (Stavrou i Bjuggren & Sund 2001), men också då en yngre generation sällan har den kapitalinsats som krävs för att kunna köpa in sig i företaget. I en studie som LRF-ungdomen tillsammans med Länsförsäkringar Skåne tog fram under 2018 visade på att 32 procent av de svarande i studien ansåg att det krävs en investering på mellan 2 -3 miljoner kronor eller mer för att kunna ta över ett lantbruk. Denna problematik är en bidragande faktor till att generationsskiftet skjuts upp och att en stor andel av de svenska lantbrukarna är äldre (LRF 2018).

Lantbruket som företag har en grundläggande betydelse för lokalsamhället. När dessa företag avvecklas kan det ha påverkan på övriga samhället. Det handlar om allt från att hålla markerna öppna till att röja bort snö under vinterhalvåret. Många lantbrukare har precis som Myrdal (2008) nämner någon typ av verksamhetsdrivande inkomst vid sidan om lantbruket. Detta omfattar ofta entreprenadföretag där förslagsvis verksamheter inom snöröjning, bygg och grävning är förekommande. Detta ger ofta mycket tillbaka till bygden och det märks av tydligt när dessa lantbruk läggs ner. Till exempel är risken stor att öppna landskap växer igen när ingen i samhället är kunnig nog att åtgärda det eller röja bort snön när vintern kommer (Waldenström 2018:206). När ett lantbruk läggs ner riskerar kompetensen inom de gröna näringarna försvinna, vilket i framtiden kommer att vara svårt att få tag i när till exempel klimatförändringarna leder till att vi måste producera mer mat lokalt (Björklund & Milestad 2008:297). Framförallt skapar lantbruket en möjlighet att både kunna bo och arbeta på landsbygden till skillnad från de som endast bor på landsbygden. Mer vanligt är det i dagens samhälle att pendla till arbetet i staden och många hus står därför tomma under dagtid. En lantbrukare kan uppfattas som någon som närvarar i bygden under dagen (Waldenström 2018:205).

5 Teori

Två teorier har bidragit till att uppnå uppsatsens syfte. Den första teoretiska utgångspunkten i uppsatsen är *kognitiv karta* vilken har varit grundläggande i intresset av att undersöka elevernas bild av landsbygden som plats att bo, men också lantbruket som yrkesval. Den andra teorin handlar om valet av *livsstil*, vilken har varit av intresse i undersökningen för att ta reda på hur eleverna lever sitt liv idag och vad de tycker är viktigt i framtiden.

5.1 Kognitiv karta

Den kognitiva kartan används för att förstå hur individer eller grupper relaterar till ett visst fenomen. En individs kognitiva karta kan ses som en mental bild av en särskild plats eller miljö. Den mentala kartan plockar vi fram när vi behöver orientera oss på en utvald plats eller när vi ska förklara, beskriva eller förutspå händelser. Detta innebär att vi använder oss av tidigare erfarenheter och händelser för att kunna anpassa oss till platsen genom att känna igen och minnas miljön (Torell 2005:180). Den kognitiva kartan kan ses som en egenritad modell av världen (Kaplan i Torell 2015). Kognitiva kartor definieras idag som en metafor för en individs egen föreställning av hur något ser ut och fungerar. Även samspelet mellan värderingar, platser och avstånd spelar roll när vi bygger grunden till våra kartor (Torell 2015:140). Den kognitiva forskningen används för att få förståelse för det rumsliga perspektivet. Med detta menas att få förståelse för hur rumslig kunskap samlas in, behandlas och realiserar i de val och beslut vi tar som individer (Kitchin & Freundschuh 2000:4).

Begreppet och metoden kognitiva karta grundades av psykologen Edward C Tolman (1886 – 1959). Han kom fram till en beteendeteori efter att studerat råttors beteenden i labrynter och kom fram till att dessa lärde sig att orientera sig i labrynten och hitta nya vägar när de gamla blockerades. Tolman menade att

händelser i livet bygger upp en mental bild av olika miljöer, vilket styr vårt beteende och ger konsekvenser i vårt handlande (Behrens et al. 2018). Detta sker i vad Tolman beskriver som nervsystemets ”svarta låda”. I denna målas en kartlikande bild upp för att kunna orientera oss i vår vardag (Kitchin & Freundschuh 2000:2).

Studera människors kognitiva kartor kan göras på flera olika sätt. Detta sker genom intervjuer, formulär, skisser av kartor, modellbyggen och illustrationer (Torell 2015:185). I tillämpningen av kognitiva kartor ombeds vanligtvis individer svara på frågor om en specifik plats eller rita den på ett papper. Genom detta kan individers kognitiva föreställningar jämföras med en särskild bild av platsen eller med andra individers kognitiva kartor (Gren & Hallin 2003:128). När kognitiva kartor studeras är det av stor vikt att veta om att ingen karta är felfri och komplett (Torell 2005:185ff) Detta grundar sig i att kartorna konstrueras utifrån vår personlighet. Vår bakgrund och erfarenheter påverkar vårt sätt att se på saker. Vi sätter även ut objekt på kartorna felaktigt genom att placera objekten antingen för långt bort eller för nära varandra. Det är också vanligt att vi glömmer bort tillhörande detaljer, eller förväxlar platsen med annan och lägger till nya bitar som egentligen inte har något att göra med plats vi beskriver (Ibid).

5.2 Livsstil

Begreppet livsstil härstammar från början av 1900-talet i samband med att industrialismen och urbaniseringen växer fram. Under denna tid förändras livsvillkoren för många människor och möjligheterna att förändra sitt liv blev fler. Två centrala faktorer i samhällsförändringen är begreppen levnadssätt och konsumtion som har en stor betydelse i formandet av våra liv (Reimer 1992:164f). En livsstil bygger på olika typer av vanor och beteenden, vilka i sin tur ofta ligger till grund för hur en individ önskar att forma sitt liv. Bland annat handlar det om hur livsstilen påverkar vilka val vi gör genom livet och hur det formar framtiden samt den egna identiteten (Johansson 2015:440).

Livsstil som begrepp kan ses som en kollektiv eller individuell företeelse. Den kollektiva livsstilen bygger på hur olika kulturer i en persons nära miljö påverkar valet av livsstil samtidigt som den individuella livsstilen bygger på formandet av det egna ”jaget” och den personliga identiteten i kontrast till andra människor och grupper (Hallin 1999:145). Samhällsforskaren Anthony Giddens (1938) menar att varje enskild individ väljer sin egen livsstil och att det samhälle som vi idag lever i erbjuder allt fler valmöjligheter. Dock kan livsstilen ses som bunden till sin kontext

då den miljö vi lever i påverkar det handlingsutrymme som finns i form av resurser som behövs för att förändra sin livsstil (Giddens i Hallin 1999:440).

Enligt Giddens, men även sociologen Zygmunt Bauman (1925) blir det moderna samhället allt mer individualiserat. Vi har gått från en tid där valet av yrke, familj och värderingar var mer självklara utifrån vår sociala tillhörighet och samhällets normer. I boken *Liquid Modernity* (2000) lyfter Bauman den förändring som skett över de senaste 100 åren. Bauman menar att vi inte blir födda till våra identiteter utan bestämmer själva vilka vi önskar att vara. Den egna identiteten byggs upp när vi antar rollen vi vill äga och vi måste stå för de konsekvenser och följer det medför. Det som skiljer dagens moderna samhälle från tidigare epoker är att det endast var den övre klassen som hade möjlighet att välja sin identitet. De lägre klasserna var istället fastbundna till sin sociala ställning genom traditioner och normer i samhället (Bauman 2000:31f). Idag bryter människan de mönster och regler som präglade tidigare generationer. Genom att leva i det moderna samhället blir individualiseringen allt mer påtaglig (Bauman 2002:153).

Giddens lyfter reflexivitetens påverkan i det moderna samhället. Med reflexivitet menas den enskilda individens medvetenhet och förmåga att ta egna beslut och forma ett eget liv. Detta skapar en allt mer påtaglig individualisering som en del av det moderna samhället. Giddens (1994) menar att individualiseringen bidrar till en avtraditionalisering. Detta innebär att vi idag själva tar ställning till vilka institutioner och traditioner vi värdesätter och legitimerar. Som ett exempel på detta är kärnfamiljen som institution, vilken historiskt sett var ett krav och i denna ingick en bestämd vision hur en ideal familj skulle se ut. Idag bestämmer vi istället själva om vi överhuvudtaget vill bilda en familj. Vi gör det på det sätt vi själva önskar (Giddens 1994:43ff). I det individualiserade samhället står "jaget" i fokus tillsammans med målet att förverkliga sig själv och sitt eget liv. Detta har inneburit att vi inte på samma sätt strävar efter att inneha ett samhällsansvar och med ett sjunkande engagemang för samhällets bästa (Bauman 2002:125). Individualiseringen och avtraditionaliseringen bidrar till att den individuella identiteten inte är lika sammanbunden till traditionella institutioner och den lokala gemenskapen. Istället ökar ständigt flexibiliteten i våra livsval. Vi bestämmer själva vilka vi vill ha en relation med och hur vi vill leva vårt liv (Engdal & Larsson 2011:219). Massmedia har en stark påverkan i individualiseringen. Personer långt bort från vår vardag påverkar med stor sannolikhet våra val mer än personer i vår absoluta närhet (Meyrowitz i Giddens 1990:141).

6 Metod

Detta kapitel bygger på en presentation av den metod som använts för insamling och analys materialet. Kapitlet omfattar rubrikerna kvalitativa metoder, urval, datainsamling, verktyg, bearbetning av data, avgränsning, etik och begränsningar.

6.1 Kvalitativa metoder

För att undersöka ungdomars perspektiv om landsbygd och lantbruk har de frågor som ställts varit undersökande och därav i kvalitativ form. Den kvalitativa metoden går ut på att svara på vetenskapliga frågor genom att undersöka hur individens livserfarenheter påverkar deras sätt att se på världen (Kvale & Brinkmann 2009:17). Metodens avsikt är att undersöka individens upplevelse av den levda verkligheten med utgångspunkt i dennes vardag (Kvale & Brinkmann 2009:44). Den främsta uppgiften när det kommer till kvalitativa undersökningar är att lyfta deltagarens inställning till att beskriva den egna upplevelsen och agerandet (Kvale & Brinkmann 2009:46ff).

6.2 Urval

För att samla in material kring elevers bild av landsbygden har ett webbaserat frågeformulär delats ut till elever i årskurs 3 på de två gymnasieskolorna i Sala kommun. Urvalet har baserats på de mentorer som kontaktades under arbetets gång. Då samtliga mentorer från respektive skola och programinriktning öppnade upp sina klassrum för undersökningen, resulterade urvalet i de elever som närvarade på de lektioner som jag besökte. Under respektive lektion blev eleverna som var på plats inbjudna till att delta i undersökningen och samtliga valde att delta. Det bortfall som registrerats är de elever som inte närvarade under de berörda lektionerna. Detta påverkar resultatet då det inte är möjligt att visa samtliga elevers perspektiv på

landsbygd och lantbruk då inte alla deltog i studien. Istället ger studien en översiktlig bild av elevernas perspektiv och ger bland annat riktlinjer för kommunens framtida arbete inom området.

På Ösby naturbruksgymnasium deltog 39 elever i undersökningen, vilket omfattar 56 procent av eleverna i årskurs 3 på skolan. Eleverna var fördelade i fyra klasser. De program som eleverna gick på var bygg- och anläggningsprogrammet samt naturbruksprogrammen i häst och djur, skog och lantbruk. På Kungsängsgymnasiet deltog 85 elever fördelat på sex klasser, vilket omfattar 64 procent av eleverna i årskurs 3 på skolan. De program som eleverna gick på var barn- och fritidsprogrammet, el- och energiprogrammet, fordons- och transportprogrammet, naturvetenskapsprogrammet, ekonomiprogrammet och samhällsprogrammet. För att få ett så brett perspektiv som möjligt var samtliga programinriktningar av intresse för undersökningen. Valet av att undersöka gymnasieelever i årskurs 3 grundades i att de studerat en längre tid och med stor sannolikhet hunnit bilda sig en egen uppfattning i olika samhällsfrågor.

Tabell 1: Antal elever i respektive klass som deltog i studien. 2019.

Antal elever i respektive klass som deltog i studien

Bygg och anläggningsprogrammet	19 elever
Naturbruksprogrammet häst och djur	4 elever
Naturbruksprogrammet skog	6 elever
Naturbruksprogrammet lantbruk	10 elever
Barn- och fritidsprogrammet	18 elever
El- och energiprogrammet	12 elever
Fordons- och transportprogrammet	9 elever
Naturvetenskapsprogrammet	12 elever
Ekonomiprogrammet	12 elever

Undersökningen gjordes i samband med gymnasieelevernas lektioner. Processen gick till så att jag först presenterade mig själv och min studie samt varför gymnasieeleverna var av intresse i undersökningen. Undersökningen genomfördes via webbverktyget Mentimeter. Eleverna svarade på samtliga frågor i ett sträck och när är samtliga var färdiga gick jag tillsammans med eleverna igenom resultaten för att visa hur de som grupp svarat och hur intresset för landsbygd och lantbruk ser ut i deras klass.

6.3 Datainsamling

Ett frågeformulär utarbetas av ett antal frågor som ska vara tydligt formulerade samt lätta att förstå för undersökningens deltagare. Under arbetet med att utforma frågor till formuläret testades frågorna sporadiskt vid olika tillfällen. Fördelen med att testa formulärets frågor är att få klarhet i om frågorna är tydligt formulerade och om delar saknas. Dessa personer bestod av familj och vänner till mig. I sammanställningen av resultatet från formulären har hänsyn tagits till det enskilda tolkningsföreträdet. Detta innebär att hur vi tolkar frågorna skiljer sig från person till person, då egna erfarenheter och upplevelser bidrar till hur varje individ tolkar information. Det är även viktigt i utformandet av frågorna att deltagarna upplever sig respekterade i undersökningen. Detta på grund av de inte själva tagit initiativet till att besvara frågeformuläret (Harboe 2013:65ff).

Frågeformuläret delades upp i tre teman i form av landsbygd, livsmedelskonsumtion och lantbruk. Frågorna som ställdes i formuläret har baserats på tidigare forskning inom området (se Tidigare forskning). Frågorna hade olika struktur. Ibland hade eleverna möjlighet att med egna ord besvara frågorna och vid andra tillfällen utgjordes frågorna av flera svarsalternativ där det varierade om eleven kunde välja ett eller flera alternativ.

6.4 Verktyg

Det webbaserade verktyget Mentimeter användes i materialinsamlingen. Syftet med verktyget var att skapa interaktiva presentationer och frågeformulär. För att svara på frågeformuläret använder varje deltagare sin telefon eller dator. Resultatet

sammanställs direkt och kan presenteras under samma tillfälle för deltagarna. Det sammanställda resultatet för respektive grupp kan sedan jämföras och analyseras (Vallely & Gibson 2018:1).

Valet av att använda Mentimeter som insamlingsverktyg grundades i intresset av att kunna involvera och engagera gymnasieeleverna som deltog i studien. Det finns flera fördelar med att använda Mentimeter som verktyg. Framförallt flyttar verktyget fokus från den som håller i presentationen eller undersökningen till deltagarna och skapar ett engagemang bland dessa. Mentimeter når också ut till många personer på en och samma gång samt erbjuder deltagarna anonymitet i sina svar (Hill & Fielden 2017:4). Att använda Mentimeter som insamlingsmetod har underlättat studien genom att inte behövs skriva ut papper samt dela ut formulären till eleverna. Elevernas svar sammanställdes även direkt och kunde föras över till Excel. Detta innebär att tid sparades genom att inte behöva gå igenom och sammanställa varje formulär för sig. Då eleverna direkt kunde gå in på en webbsida via sin mobiltelefon eller dator kunde de också snabbt komma igång och delta i studien.

6.5 Bearbetning av data

Vid analys av de öppna frågor som ställts till gymnasieeleverna i studien har en tematisk innehållsanalys använts som analysmetod. Denna metod fokuserar på tolkningen av elevernas svar i undersökningen samt på de olika teman som går att utläsa från det insamlade materialet. Innehållet har sedan ställts mot varandra för att se vilka likheter samt olikheter som finns mellan olika grupper av elever (Bryman 2011:530). En statistikanalys har också varit relevant i undersökningen och använts framförallt vid analys av resultatet från de stängda frågor som ställts till eleverna. Statistiken har skapat möjligheter att se vart svaren skiljer sig bland annat mellan olika grupper av elever.

För att undersöka det insamlade materialet har samtliga svar på frågeformuläret lästs igenom och sammanställts. Detta bidrog till att skapa en helhetsbild över ämnet och materialinsamlingen. Utifrån genomläsningen har sedan de delar som stuckit ut mest valts ut för att skapa en grund av relevanta teman för studien och uppsatsens syfte. Materialet har sedan ställts mot varandra med avsikten att undersöka skillnader men också likheter i deltagarnas svar på frågeformuläret (Andersen 2012:218f).

6.6 Avgränsning

Avgränsningen för ämnet landsbygd blev aktuell utifrån kommuns eget intresse av att få en bättre förståelse för uppfattningen av relationen mellan stad och land. För att kunna nå ett resultat inom den tidsaspekt som varit aktuell för examensarbetet har flera avgränsningar gjorts. Framförallt har uppsatsens syfte reviderats och omformulerats i flera omgångar för göra undersökningen möjlig. Anledningen till att insamlingen av materialet avgränsades till endast gymnasieelever grundar sig i att de kan ses som den nya generationen som snart är ute i arbetslivet eller i högre studier. De har studerat en längre tid och har troligtvis hunnit bilda sig en uppfattning av landsbygden och samhället i stort.

Då syftet med uppsatsen var att undersöka gymnasieelevers bild av landsbygden i Sala kommun blev valet av skolor enkelt att göra då det endast finns två gymnasieskolor inom kommuns gränser. Inriktningarna på skolorna passade också bra då det handlar om ett naturbruksgymnasium på landsbygden och ett gymnasium med blandade inriktningar inne i tätorten. Detta skapade förutsättningar för intressanta jämförelser.

6.7 Etik

I denna uppsats har vetenskapsrådets rapport *God forskningssed* (Vetenskapsrådet 2017:8) legat till grund för forskningsetiken. Arbetet har utgått från de allmänna regler som presenteras i rapportens sammanfattning.

Forskaren ska (Vetenskapsrådet 2017:8):

1. Tala ärligt om sin forskning
2. Medvetet klargöra och undersöka studiernas utgångspunkter
3. Öppet klargöra metod och resultat
4. Öppet klargöra andra aktörers intressen eller bindningar i arbetet
5. Inte stjäla material och resultat från någon annan
6. Hålla en tydlig struktur i sin forskning genom att arkivera och dokumentera
7. Inte skada de som deltar i forskningen

8. Vara rättvis i sin värdering av andras forskningsresultat

Att bibehålla anonymiteten bland undersökningens deltagare har varit av stor vikt, särskilt på grund av att några av deltagarna varit minderåriga. Inför varje tillfälle som elever deltog i undersökningen presenterades formuläret och dess syfte för deltagarna. Vid samma tillfälle fick eleverna vetskapen om att de svarar anonymt på formuläret och att inget svar är rätt eller fel. Endast vilken skola samt program som eleverna tillhört har presenteras i uppsatsen och därav läggs ingen vikt på att beskriva den egna individen. Användningen av ett webbaserat frågeformulär bidrog också till en ökad anonymitet, då eleverna kunde göra allt från sin mobil eller dator samt att resultatet direkt kunde sammanställas och presenteras för hela gruppen. Detta medförde att det inte var möjligt att veta vem som skrivit vad.

6.8 Begränsningar

Under studiens gång har jag stött på ett antal utmaningar. En utmaning har varit den kvalitativa undersökningen där det gäller att vara uppmärksam på deltagarens tolkning av frågorna som ställts. Kunskapen och relationen till ett särskilt ämne bidrar till olika tolkningar deltagarna emellan. En kritisk men också öppen inställning till de svar som samlas in genom den kvalitativa undersökningen bör finnas med i analysen (Andersen 2012:217f). Det resultat som studien medför går inte att generaliseras till andra landsbygdskommuner på grund av att förutsättningar kan skilja sig från kommun till kommun. Resultatet har däremot en stor nytta lokalt. För att sätta resultatet i ett större sammanhang har resultatet från Sala kommun jämförts med resultat från landsbygdskommuner.

Under studien som gjordes på gymnasieskolorna i Sala kommun uppkom två utmaningar med det webbaserade verktyget Mentimeter. Dels handlade det om intresset av att presentera det sammanställda resultatet för deltagarna vilket krävde en projektor eller liknande. Vid ett fåtal tillfällen var det problem med att få igång projektorn, vilket skapade utmaningar i processen. En annan utmaning som upptäcktes med Mentimeter är att deltagaren själv inte kan skriva till ett eget svar om denne inte upplever att de svarsalternativ som anges i en fråga inte känns relevant. För underlätta detta kunde eleverna vid flera tillfällen välja alternativet annat svar eller liknande. Under ett tillfälle i undersökningen deltog en klass under deras håltimme, vilket bidrog till att dålig uppslutning av deltagare. Flera försök gjordes utan framgång i att kontakta klassens mentor för att träffa eleverna igen eller få dem att göra formuläret på distans.

Fördelen med att använda sig av frågeformulär som insamlingsmetod är att frågorna som ställs är desamma för samtliga informanter. Detta innebär att den som

genomför frågeformuläret inte kan ändra frågorna eller ställa dem på olika sätt. Utmaningen med att använda sig av ett frågeformulär är att felaktiga tolkningar av frågorna kan göras och kan inte tydliggöras på samma sätt som om när en intervju sker muntligt. I ett frågeformulär kan främst enklare former av frågor ställas och det är större chans till ett större bortfall av informanter som svarar (Teorell & Svensson 2007:91). I frågeformulär med öppna frågor kan svaren skilja sig från deltagare till deltagare. Vanligt förekommande är att deltagare inte svarar på frågor på samma sätt, utan svarar till exempel ”ja” eller ”mycket” istället för att besvara frågan med beskrivande ord (Harboe 2013:66).

7 Resultat

I detta avsnitt presenteras studiens resultat. Materialet har sammanställts utifrån de frågor som ställdes till gymnasieeleverna under studien. Resultatet presenteras utifrån hur respektive skola svarat på frågorna samt i vissa fall har resultatet sammanställts och samtliga elevers svar slagits samman. Detta för att kunna se om eleverna svarar annorlunda beroende på vilken skola de går på samt för att kunna se hur eleverna svarar som en gemensam grupp. Avsnittet är uppdelat i huvudrubrikerna *Landsbygd*, *Livsmedelsproduktion*, *Lantbruk* och *Fördjupning miljö och klimat*.

7.1 Landsbygd

7.1.1 Vad betyder landsbygden för dig?

Frågeformuläret inleddes med en öppen fråga där gymnasieeleverna fick beskriva landsbygdens betydelse. Eleverna hade möjlighet att besvara frågan med minst ett eller flera svar. Svaren som presenteras i detta avsnitt är de ord som förekom flest gånger, samt en sammanställning (se figur 1 & 2) av samtliga elevers svar från respektive skola. De ord som är av en större teckenstorlek i figurerna nedan har fler än en elev angett som svar på frågan.

Av gymnasieeleverna på Ösby naturbruksgymnasium beskrevs landsbygd främst som hem, lugn, framtiden och frihet. Flera elever skrev också att landsbygden betyder mycket för dem. Av de ord som förekom enstaka gånger var ord som beskrev landskapet och miljön som till exempel åker, djur, skog och natur.

Figur 1: Sammanställning av frågan: *Vad betyder landsbygd för dig?* Ösby naturbruksgymnasium. Analys och Ordmoln: Mentimeter.com. 2019.

På Kungsängsgymnasiet beskrevs landsbygden betydelse på ett liknande sätt som på Ösby. Framförallt talade flera elever om landsbygden som hem och några som en plats att bo på. Vanligt förekommande svar bland eleverna var ord som mycket, lugn, skog, djur och natur. Det som skiljde Kungsängsgymnasiet mest från Ösby var att fler elever svarade vet ej. På de båda gymnasieskolorna sattes landsbygden vid flera tillfällen i kontrast till staden. Av flera elever beskrevs landsbygdens betydelse som till exempel utanför staden, är lugnare än i städer och att landsbygden är bättre än staden.

Figur 2: Sammanställning av frågan: *Vad betyder landsbygd för dig?* Kungsängsgymnasiet. Analys och Ordmoln: Mentimeter.com. 2019.

7.1.2 Hur använder du landsbygden?

För att få en förståelse för vilken roll landsbygden har bland gymnasieelever i Sala kommun fick eleverna ta ställning till hur de använder landsbygden. Frågan bestod av flera svarsalternativ där eleverna hade möjlighet att välja ett eller flera svar. De valbara svarsalternativen var: *bor på landsbygden, besöker släkt/vänner på landsbygden, går i skolan/arbetar på landsbygden, har ett fritidshus på landsbygden, utövar sport eller andra fritidsaktiviteter på landsbygden, turistar på landsbygden, använder landsbygden till att handla närproducerad mat, spenderar inte tid på landsbygden och annat svar*. I tabellen nedan presenteras elevernas svar fördelat i procent:

Tabell 2. Sammanställning av frågan: *Hur använder du landsbygden?*

Svarsalternativ	Ösby	KSK	Totalt
Bor på landsbygden	56 %	48 %	51 %
Besöker släkt/vänner	38 %	36 %	37 %
Går i skolan/arbetar	62 %	5 %	23 %
Har ett fritidshus	10 %	12 %	11 %

Utövar sport/fritidsaktiviteter	13 %	2 %	6 %
Turistar	5 %	4 %	4 %
Handlar närproducerad mat	15 %	6 %	9 %
Spenderar inte tid på landsbygden	3 %	15 %	11 %
Annat svar	3 %	9 %	7 %

På Ösby bor 56 procent av gymnasieeleverna på landsbygden och 36 procent av eleverna besöker släkt och vänner som bor på landsbygden. Likvärdiga siffror presenteras från Kungsängsgymnasiet. Den största skillnaden i resultatet är att fler elever på Ösby svarade att de går i skolan eller arbetar på landsbygden än på Kungsängsgymnasiet. En annan olikhet i resultatet mellan skolorna är att 13 procent av eleverna på Ösby utövar sport eller andra fritidsaktiviteter på landsbygden, vilket skiljer sig från Kungsängsgymnasiets 2 procent.

7.1.3 Skulle du tänka dig att bo på landsbygden?

I formulärets tredje fråga fick gymnasieeleverna ta ställning till om de skulle tänka sig att bo på landsbygden. Eleverna fick sedan i följande fråga beskriva varför de svarat *ja* eller *nej*. Avsikten med denna fråga var att få en bild över intresset av att bo på landsbygden bland gymnasieeleverna i Sala kommun, samt få en djupare förståelse vad som ligger till grund i elevernas framtida val av plats att bo på.

Tabell 3. Sammanställning av frågan: *Skulle du tänka dig att bo på landsbygden?*

Skulle du tänka dig att bo på landsbygden?	Ösby	KSK	Totalt
Ja	87 %	74 %	78 %
Nej	13 %	26 %	22 %

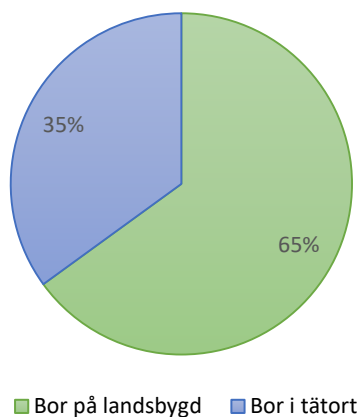
På Ösby naturbruksgymnasium svarade 87 procent av eleverna att de kan tänka sig bo på landsbygden. Som svar på varför de kunde tänka sig att bo på landsbygden skrev många elever att de bor på landsbygden just nu samt att de är uppväxta på landsbygden och kan därför inte tänka sig att bo i en stad. Flera elever svarade att landsbygden betyder lugn och ro, vilket de ansåg var en anledning till varför de kan

tänka sig att bo på landsbygden. Mindre vanligt förekommande svar där två eller fler elever svarade snarlikt var att landsbygdens natur, långt till grannar, mycket att göra, djur och frisk luft var avgörande. Två elever nämnde också att de ville ta över sina föräldrars lantbruk, samtidigt som två andra elever svarade att de kunde tänka sig att bo på landsbygden om det var nära till staden. Av de 13 procent på Ösby som inte kunde tänka sig bo på landsbygden svarade några att de bor i staden och trivs bra där, samt att de är uppväxta i staden och ser landsbygden som en plats att tillbringa sin fritid på.

På Kungsängsgymnasiet svarade 74 procent av eleverna att de kunde tänka sig att bo på landsbygden. Svaren på varför eleverna kunde tänka sig detta stämde överens med de skäl som eleverna på Ösby hade. Det gällde framförallt svar som lugn och ro, samt att många elever är uppväxta på landsbygden eller bor där just nu. På Kungsängsgymnasiet svarade några elever att landsbygden är ett bra ställe att växa upp på. Även avståndet men också samhörigheten till grannar vägdes tungt på gymnasieskolan. Flera elever svarade också att anledningen till att de ville bo på landsbygden var att det var fritt samt tryggt. Dessa ord förekom inte bland eleverna på Ösby. Även naturen var ett vanligt förekommande argument.

Av eleverna på Kungsängsgymnasiet svarade 25 procent att de inte kunde tänka sig att bo på landsbygden. De flesta svarade att avståndet till service och socialt umgänge hindrade dem att bo på landsbygden. Ett fåtal elever svarade också att de föredrar staden och att landsbygden inte var något för dem.

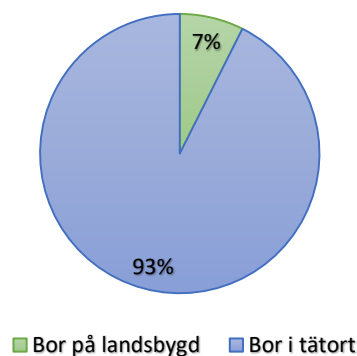
Var bor de gymnasieelever som kan tänka sig bo på landsbygden idag?

Figur 3: Var bor de gymnasieelever som kan tänka sig bo på landsbygden idag?

Genom att kombinera resultatet kring elevernas inställning till att bo på landsbygden med frågan: - *Hur använder du landsbygden?* går det att se att 35 procent av de elever som kan tänka sig att bo på landsbygden bor i en tätort idag.

Var bor de gymnasieelever som INTE kan tänka sig bo på landsbygden idag?

Figur 4: Var bor de gymnasieelever som INTE kan tänka sig bo på landsbygden idag?

Bland de elever som inte kan tänka sig att bo på landsbygden bor en majoritet i någon typ av tätort. Endast 7 procent av dessa elever bor idag på landsbygden.

7.1.4 Vilka personer i din omgivning bor på landsbygden?

För att få förståelse för elevernas bakgrund och erfarenheter av landsbygden som plats att bo fick eleverna svara på vilka i deras nätverk som bor på landsbygden. Det var möjligt att välja ett eller flera svarsalternativ. De alternativ som eleverna kunde välja mellan var: *Familj, Släkt, Vänner, Bekanta* och *Ingen*.

Tabell 4. Sammanställning av frågan *Vilka personer i din omgivning bor på landsbygden?*

Vilka personer i din omgivning bor på landsbygden?	Ösby	KSK	Totalt
Familj	59 %	54 %	56 %
Släkt	56 %	56 %	56 %
Vänner	72 %	66 %	68 %
Bekanta	46 %	47 %	47 %

Ingen	5 %	12 %	10 %
--------------	-----	------	------

Av eleverna på Ösby naturbruksgymnasium har 72 procent vänner som bor på landsbygden tätt följt av familj och släkt. Endast 5 procent svarade att de inte hade någon i sin omgivning som bor på landsbygden. På Kungsängsgymnasiet var procenten fördelade på ett liknande sätt som på naturbruksgymnasiet. Den största skillnaden var att 12 procent av eleverna svarade att de inte har någon som bor på landsbygden till skillnad mot de 5 procent som förekom på Ösby.

7.2 Livsmedelskonsumtion

7.2.1 Vart handlar du och din familj mat?

Eleverna fick också svara på en fråga vart de tillsammans med sin familj handlar mat. Frågan ställdes med avsikt att få en förståelse kring hur långt avstånd eleverna har till lanthuset och livsmedelsproduktionen. Eleverna hade möjlighet att välja ett eller flera av svarsalternativen: *stormarknad, mindre butik, direkt från gård/reko ring, beställer köttlåda/grönsakslåda från en gård, producerar egen mat samt jag vet inte.*

Tabell 5. Sammanställning av frågan: *Vart handlar du och din familj mat?*

Vart handlar du och din familj mat	Ösby	KSK	Totalt
Stormarknad	67 %	80 %	76 %
Mindre butik	64 %	51 %	55 %
Direkt från gård/reko ring	13 %	7 %	9 %
Beställer köttlåda/grönsakslåda från gård	15 %	5 %	8 %
Producerar egen mat	13 %	21 %	19 %
Jag vet inte	-	1 %	1 %

På Ösby svarade 67 procent av eleverna att de handlar på en stormarknad och 64 procent på en mindre butik. 13 procent av eleverna svarade att de tillsammans med sin familj producerar egen mat samtidigt som en likartad andel elever köper mat direkt från en producent. På Kungsängsgymnasiet svarade 80 procent att de handlar på en stormarknad och 51 procent på en mindre butik.

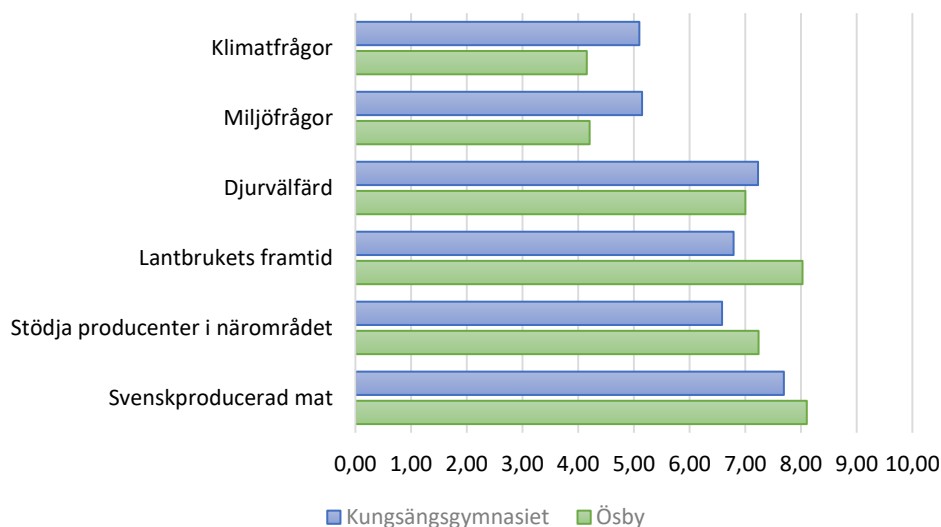
Den största skillnaden mellan skolorna är att 21 procent av eleverna på Kungsängsgymnasiet uppger att deras familj producerar egen mat, vilket är åtta procentenheter mer än på Ösby. Däremot svarade fler elever på Ösby att deras familjer köper mat direkt från gård eller beställer någon typ av kött- eller grönsakslåda.

7.3 Lantbruk

7.3.1 Uppskatta ditt intresse för:

På en skala ett till tio fick gymnasieeleverna uppskatta sitt intresse för ett antal områden inom temat livsmedelsproduktion. Eleverna fick ta ställning till hur intresserade de är av *svenskproducerad mat*, *stödja producenter i närområdet*, *lantbrukets framtid*, *djurvälfärd*, *miljöfrågor* och *klimatfrågor*. Resultatet har sedan sammanställts utifrån medelvärdet av elevernas svar.

Medelvärdet av elevernas intresse för olika samhällsfrågor

Figur 5: Medelvärdet av elevernas intresse för olika samhällsfrågor.

På Ösby naturbruksgymnasium är intresset högst för svenskproducerad mat och lantbrukets framtid tätt följt av intresse för djurvälfärd och stödja producenter i närområdet. På Kungsängsgymnasiet toppar precis som på Ösby svenskproducerad

mat följt av ett högt intresse för djurvälstånd. På båda gymnasieskolorna är intresset längre för miljö- och klimatfrågor. Det som skiljer skolorna åt är att Kungsängsgymnasiet har ett större intresse för dessa frågor jämfört med Ösby.

7.3.2 Vilken relation har du till lantbruket som yrke?

Gymnasieelevernas avstånd till lantbrukets som yrke kartlades genom att eleverna fick välja ett eller flera svarsalternativ som passade in på hur deras relation till lantbruket ser ut. De svarsalternativ som fanns att välja på var: *jag är uppväxt på ett lantbruk, jag har släkt/vänner som driver ett lantbruk, jag har arbetat på ett lantbruk, jag besöker ett lantbruk med jämna mellanrum, jag har besökt ett lantbruk 1 till 3 gånger, jag har aldrig besökt ett lantbruk och annat alternativ.*

Tabell 6. Sammanställning av frågan: *Vilken relation har du till lantbruket som yrke?*

Vilken relation har du till lantbruket som yrke?	Ösby	KSK	Totalt
Jag är uppväxt på ett lantbruk	28 %	13 %	18 %
Jag har släkt/vänner som driver ett lantbruk	44 %	40 %	41 %
Jag har arbetat på ett lantbruk	31 %	13 %	19 %
Jag besöker ett lantbruk med jämna mellanrum	31 %	20 %	23 %
Jag har besökt ett lantbruk 1-3 gånger	18 %	34 %	29 %
Jag har aldrig besökt ett lantbruk	10 %	7 %	8 %
Annat alternativ	8 %	11 %	10 %

På både Ösby och Kungsängsgymnasiet har flest elever släkt eller vänner som driver lantbruk, vilket på båda skolorna uppmättes till över 40 procent. Därefter svarade 31 procent av eleverna på Ösby att de arbetat på ett lantbruk, samt att de besöker näringen med jämna mellanrum. På Kungsängsgymnasiet var dessa siffror betydligt lägre, framförallt när det gäller elever som arbetat på lantbruk men också när det kommer till att besöka ett lantbruk med jämna mellanrum. Däremot är antalet elever på Kungsängsgymnasiet som besökt ett lantbruk 1 till 3 gånger betydligt fler än på Ösby. På Ösby är 15 procent fler elever än på Kungsängsgymnasiet uppväxta på ett lantbruk. Däremot har 10 procent av eleverna på Ösby inte besökt ett lantbruk, vilket är fler än de 7 procent som uppmättes på gymnasiet i Sala tätort.

7.3.3 Vart har du fått din kunskap om lantbruk?

Gymnasieeleverna fick svara på en fråga angående vart de fått sin kunskap om lantbruk för att få en överblick vart elevernas kunskap har sitt ursprung. Eleverna kunde välja mellan ett eller flera svarsalternativ: *nyheter tv/tidning, sociala medier, skola, familj/umgängeskrets* samt *annat svar*:

Tabell 7. Sammanställning av frågan: *Vart har du fått din kunskap om lantbruk?*

Vart har du fått din kunskap om lantbruk?	Ösby	KSK	Totalt
Nyheter tv/tidning	28 %	38 %	27 %
Sociala medier	28 %	32 %	31 %
Skola	59 %	49 %	52 %
Familj/umgängeskrets	56 %	65 %	62 %
Annat svar	5 %	7 %	6 %

På Ösby naturbruksgymnasium svarade 59 procent av eleverna att de fått sin kunskap via skolan, tätt följt av 56 procent som svarade att kunskapen kom från familjen. Dessa siffror var relativt lika på Kungsängsgymnasiet. Det som skiljde sig från Ösby var att 10 procent färre elever svarade att de fått sin kunskap från skolan samtidigt som nästan 10 procent fler elever svarade att de fått sin kunskap från sina föräldrar och umgängeskrets. Nyheter och sociala medier som kunskapsbärare landade på ungefär 30 procent på vardera skola.

7.3.4 Skulle du tänka dig att arbeta med lantbruk?

Eleverna fick ta ställning till om de skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk. I följande fråga fick eleverna sedan beskriva varför de svarat *ja* eller *nej* med avsikten att få en bild av vad som intresserar eller inte intresserar eleverna med lantbruket som yrke.

Tabell 8. Sammanställning av frågan: *Skulle du tänka dig att arbeta med lantbruk?*

Skulle du tänka dig att arbeta med lantbruk?	Ösby	KSK	Totalt
Ja	56 %	43 %	48 %
Nej	44 %	57 %	52 %

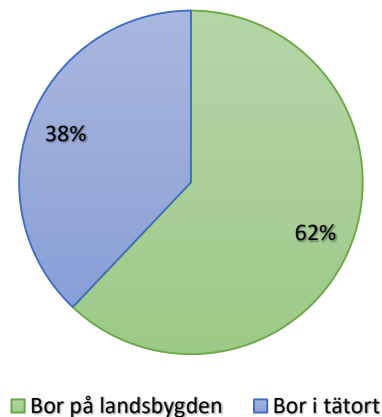
På Ösby och Kungsängsgymnasiet skulle omkring hälften av eleverna kunna tänka sig att arbeta med lantbruk. Elever från de båda skolorna svarade på liknande sätt varför de skulle kunna tänka sig arbeta med lantbruk. Därför kommer elevernas svar presenteras som en och samma grupp.

Flera elever nämnde att en anledning var att lantbruket som yrke är betydelsefullt och viktigt samt flera lyfte att yrket är kul och intressant. Att arbeta med maskiner och djur vägde också högt bland eleverna. Ett fåtal elever beskrev varför de skulle kunna tänka arbeta med lantbruk med argument som: bilden av ett härligt liv, mysigt, drömjobb, egentid och ta över familjens gård.

Av de elever som inte skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk svarade flera att det var på grund av att de inte hade något intresse för lantbruk och att de har andra framtidsplaner. Flera elever nämnde att de ville tjäna mycket pengar och

några enstaka argument var att lantbruk är tråkigt, lerigt, för mycket arbete och att det finns bättre lämpade.

Var bor de elever som kan tänka sig arbeta med lantbruk idag?

Figur 6: Var bor de elever som kan tänka sig arbeta med lantbruk idag?

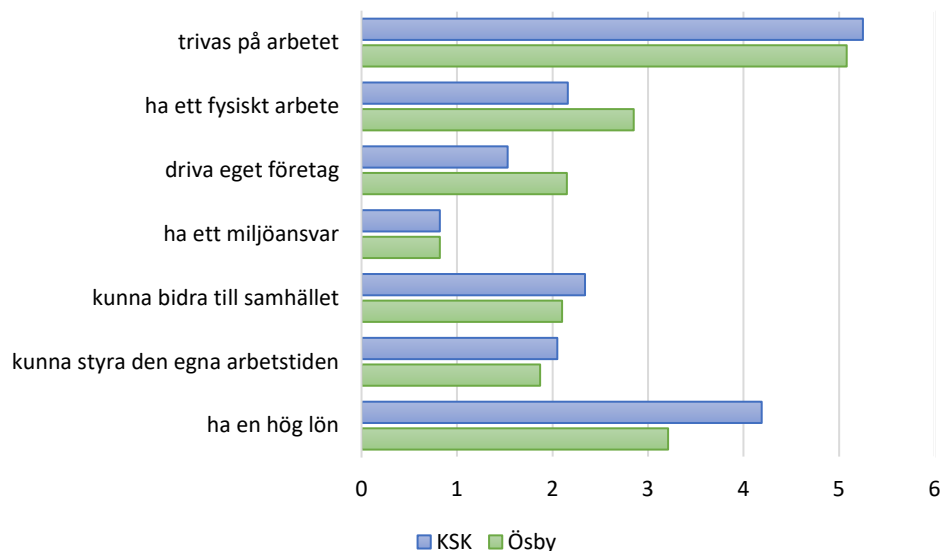
Genom att kombinera resultatet kring elevernas inställning till att arbeta med lantbruk med frågan: - Hur använder du landsbygden? går det att se att 38 procent av de elever som kan tänka sig arbeta med lantbruk bor i någon typ av tätort och inte på landsbygden.

7.3.5 Rangordna vad du tycker är viktigt i ditt framtida yrkesval.

För att få en bild av vad eleverna i årskurs 3 tycker är viktigt i sitt framtida yrkesval fick de rangordna sju alternativ som kan tänkas vara av intresse när eleverna kommer ut i arbetslivet. De kunde välja mellan att *ha en hög lön, kunna styra den egna arbetstiden, ha ett miljöansvar, driva eget företag, ha ett fysiskt arbete och trivas på arbetet*. Det som varje elev rankade som viktigast fick 7 poäng, följt av det som rankades som näst viktigast fick 6 poäng och så vidare ner till 1 poäng. De alternativ som eleverna inte valde att rangordna fick per automatik noll poäng. Resultatet har sammanställts utifrån medelvärdet av de alternativ som eleverna tycker är viktigast i sitt framtida yrkesval. När eleverna svarade på frågeformuläret fanns ytterligare ett alternativ som innebar inget av dessa alternativ. Då ingen av

eleverna valde detta alternativ har det tagits bort från sammanställningen av resultatet för att göra det tydligare för läsaren.

Medelvärdet av vad eleverna tycker är viktigast i sitt framtida yrkesval

Figur 7: Medelvärdet av vad eleverna tycker är viktigast i sitt framtida yrkesval.

Att trivas på arbetet anser eleverna på både Ösby och Kungsängsgymnasiet som det viktigaste i sitt framtida yrkesval följt av att ha en hög lön. På Kungsängsgymnasiet var det däremot betydligt fler elever som ansåg att en hög lön var viktigt än på Ösby. Lägst intresse på båda skolorna var alternativet driva eget företag följt av att ha ett miljöansvar. Dock var intresset lite högre på Ösby i att driva eget företag.

7.3.6 Upplever du att du har för lite kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion?

Slutligen fick gymnasieeleverna ta ställning till om de upplever att de har för lite kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion. Avsikten med frågan var att se om eleverna kan ta ställning till frågan och om de har funderat över ämnet. Eleverna kunde svara *ja*, *nej* eller *vet ej/ har inte funderat på det*.

Tabell 9. Sammanställning av frågan: *Upplever du att du har för lite kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion?*

Upplever du att du har för lite kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion	Ösby	KSK	Totalt
Ja	31 %	46 %	41 %
Nej	44 %	26 %	32 %
Vet inte/har inte funderat över det	26 %	28 %	28 %

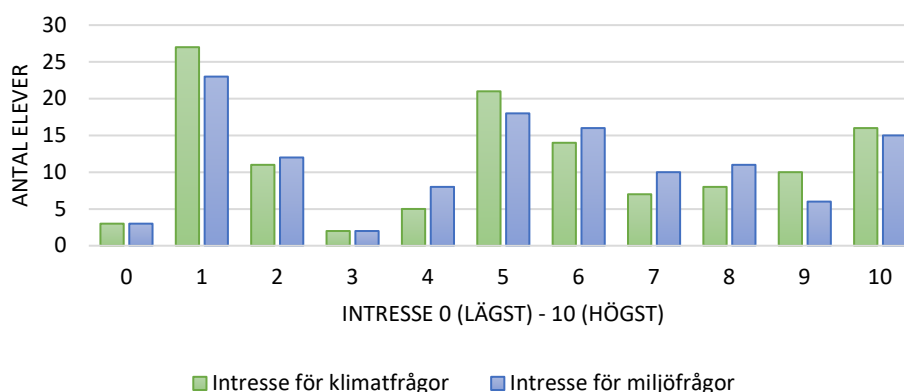
På Ösby svarade fler elever att de upplever att de har kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion än på Kungsängsgymnasiet där fler elever istället svarade det motsatta som innebär att eleverna upplever att de har för lite kunskap. Jämnt fördelat mellan skolorna var de antal elever som svarade eleverna att de inte vet eller inte funderat över sin kunskap inom lantbruk och livsmedelsproduktion.

7.3.7 Fördjupning miljö och klimat

I fråga 7.3.1 fick eleverna uppskatta sitt intresse för olika samhällsfrågor. Då resultatet visade på ett lågt intresse för miljö- och klimatfrågor har en fördjupning av elevernas svar gjorts och presenteras under denna rubrik.

För att undersöka hur intresset för miljö- och klimatfrågor fördelats bland samtliga elever har ett separat stapeldiagram tagits fram med avsikt att se hur eleverna uppskattat sitt intresse. Detta skapar förutsättningar för att kunna se hur intresset är fördelat bland eleverna och förtydligar diagrammet från tidigare (se fråga 7.3.1), vilket endast visar medelvärdet av elevernas svar. Detta stapeldiagram visar hur många elever som uppskattat sitt intresse för respektive siffra.

Elevernas intresse för klimat- och miljöfrågor

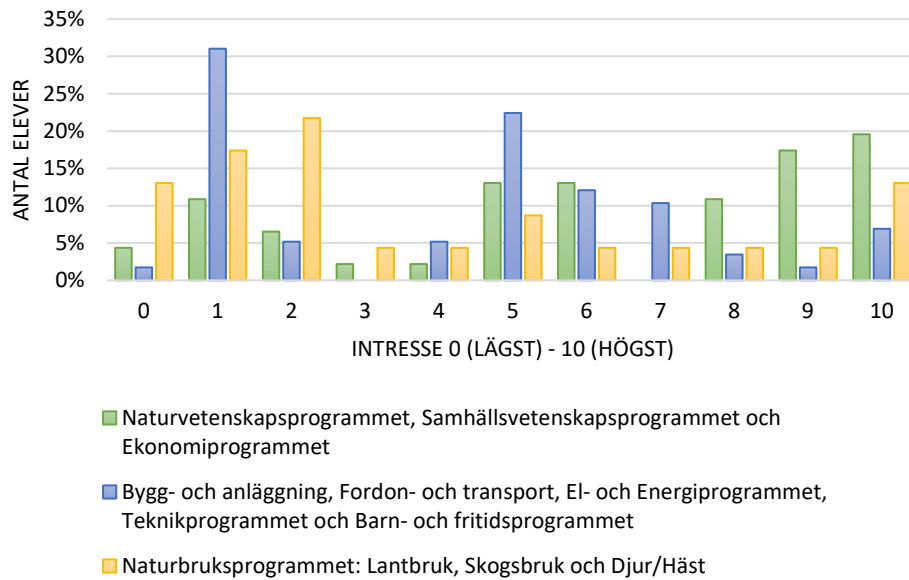

Figur 8: Elevernas intresse för klimat- och miljöfrågor.

Stapeldiagrammet visar att intresset för dessa frågor är relativt jämnt fördelat bland eleverna. Det går att utläsa tre toppar som är fördelat kring siffrorna 1, 5 och 10 (i minskande ordning). Elevernas svar visar att det finns ett intresse bland flera elever som är högre än 5, däremot visar detta diagram att det finns en större andel elever som har ett väldigt lågt intresse vid siffran 1.

För att ytterligare gå på djupet i elevernas intresse för klimatfrågor ett till stapeldiagram tagits fram. I detta diagram har eleverna delats upp i tre stycken grupper utifrån vilket program de läser på gymnasiet för att se om intresset för klimatfrågor varierar beroende på utbildning. De tre grupperna utgörs av de teoretiska programmen, yrkesförberedande programmen samt naturbruksprogrammen. Stapeldiagrammen visar likt ovan hur eleverna valt att uppskatta sitt intresse för klimatfrågor.

Elevernas intresse för klimatfrågor baserat på tre olika typer av utbildningar

Figur 9: Elevernas intresse för klimatfrågor baserat på tre olika typer av utbildningar.

Stapeldiagrammet visar att eleverna som studerar de teoretiska ämnena har ett högre intresse för klimatfrågor än övriga program. Yrkesprogrammen har en topp av medelhögt och lågt intresse. Naturbruksprogrammen har lägst intresse för klimatfrågan förutom ett fåtal som uppskattat sitt intresse som en 10:a.

8 Analys

I analysen ställs den tidigare forskningen i relation till teori och resultat. Avsnittet är uppdelat i rubrikerna *Landsbygd*, *Lantbruk* och *Livsstil*.

8.1 Landsbygd

8.1.1 Bilden av landsbygden

För en stor andel av de gymnasieelever som deltog i studien betyder begreppet landsbygd trygghet, frihet och en lugn och rofylld plats. Många elever upplever också att landsbygden betyder mycket för dem och flera målade upp sin bild av landsbygden med ord som hem och natur. De ord som eleverna valt att använda sig av för att beskriva landsbygdens betydelse grundar sig enligt teorin om den kognitiva kartan i att värderingar, avstånd och tidigare erfarenheter formar en persons definition av begreppet landsbygd. För att kunna skapa sig en bild utav elevernas kognitiva karta rörande landsbygden som plats fick gymnasieeleverna besvara frågor som omfattade dessa tre faktorer. Framförallt fick eleverna besvara om de kunde tänka sig att bo på landsbygden. Av de svar som framkom visade sig att 80 procent av eleverna som deltog i studien ställer sig positivt till att bo på landsbygden. När de fick beskriva varför visade det sig att en stor andel av eleverna är uppväxta på landsbygden eller bor där just nu. Flera nämnde att de inte kunde tänka sig att bo på någon annan plats än landsbygden:

Jag är uppvuxen på landsbygden och jag tycker det är underbart hur samhörigheten finns där och jag tycker det är otroligt härligt med lugnet på landsbygden.

Bland flera elever finns det också en känsla av att landsbygden innebär trygghet och frihet till skillnad mot staden:

Jag föredrar landsbygden därför att de är mer lugn och ro, känner mig mer trygg och har mer frihet! Samt närmre till skogen eller fina platser att besöka som man saknar inne i staden.

Gymnasielevernas värderingar kring landsbygdens betydelse syns tydligt när de tar ställning till landsbygden som plats att bo på. Värderingar kan starkt förknippas med den livsstil som en individ eftersträvar:

Att bo på landsbygden känns som en livsstil som jag behöver

Urbaniseringen har under en längre tid påverkat människans intresse till ett liv i staden. Valet av en rural livsstil i en tid av urban norm kan ses som en problematik för landsbygden som plats att bo på. I studien visade det sig att intresset av att bo i en tätort dock var i minoritet bland eleverna. Den urbana livsstilen värderades högt av endast en femtedel av eleverna. Bland annat berodde det på att de är uppväxta i en tätort och ser landsbygden mer som en plats att tillbringa fritid på. Avståndet var enligt en stor andel av eleverna en betydande orsak till varför inte landsbygden är ett alternativ för flera elever att bosätta sig på. Avståndet till service och socialt umgänge är ett hinder:

Jag tycker att det verkar mysigt på landsbygden. Men jag vill ha nära till saker såsom mataffärer och typ klädfaffärer. Jag vill inte behöva ta bilen för att komma till olika platser som jag brukar besöka till vardags.

Att elever väljer att beskriva det bristande intresset med att bo på landsbygden på detta sätt skulle kunna gå att koppla till att det finns ett kognitivt avstånd och en bild av landsbygden som en plats utan servicepunkter. Det skulle kunna utgå ifrån att eleverna inte tror att landsbygden kan ha dessa delar. Detta skulle kunna förknippas med elevernas tidigare erfarenheter av landsbygden som också spelar in hur vi beskriver en plats. Då endast 7 procent av de elever som uppgav att de inte skulle kunna tänka sig att bo på landsbygden är bosatta där idag skulle kunna tyda på att det fysiska avståndet också spelar roll i relationen till landsbygden. I studien visade det sig däremot att 78 procent ser stora möjligheter med att bo på landsbygden, vilket tyder på att tidigare erfarenheter av landsbygden är positiva. Resultat från studien visar också att 35 procent av de som kan tänka sig bo på landsbygden bor i någon form av tätort. Detta innebär att flera elever kan se sig flytta från en tätort och bosätta sig på landsbygden.

I tidigare forskning lyfts den egna individens nätverk som en viktig faktor i hur vi definierar begrepp som till exempel landsbygd. De personer som verkar i ens umgängeskrets har en betydande påverkan i vad vi tycker och tänker om något (Stenbacka 2018:126). Av de gymnasieelever som deltog i studien svarade endast 10 procent att de inte har någon i sitt nätverk som bor på landsbygden. Att det personliga nätverket har en koppling till elevernas inställning till att bo på landsbygden är tydlig. Då över hälften av eleverna bor på landsbygden idag innebär det att de flesta elever har klasskompisar som är bosatta på landsbygden. Det kan ge ringar på vattnet och bidra till att så många elever är positivt inställda till att bo på landsbygden. Utifrån studien går det därför att se att de som ser sig bo på landsbygden i framtiden har ett nära avstånd till landsbygden i form av nätverk och bostad, vilket kan vara en bidragande faktor till att de upplever landsbygden som en positiv plats att bo på.

8.1.2 Urbanisering

Urbaniseringen har skapat ett demografiskt mönster som bidragit till att 85 procent av Sveriges befolkning idag bor i tätorter (Svanström 2015). Det finns också en stark norm i samhället om att flytta in till staden, vilken lockar en stor del unga (Jordbruksverket 2015c:60). Det resultat som studien i Sala kommun visade skiljer sig från det forskningen och normen enas om i stadens dragningskraft bland unga. Resultatet visar istället att en majoritet av eleverna har en positiv inställning till landsbygden, vilket skulle kunna bidra till att det skapas en större dragningskraft till att bo på landsbygden i Sala kommun.

Stenbacka (2008) lyfter i sin forskning inom fältet för landsbygdsutveckling att det finns en okunskap i samhället som bidrar till att vi upplever vissa platser bättre att bo på än andra (Stenbacka 2008:125). Okunskapen är också av relevans i teorin om den kognitiva kartan, där vi använder våra erfarenheter och uppfattningar av en plats för att beskriva den. Det påverkar, precis som Stenbacka också nämner, att vi upplever vissa platser bättre eller sämre än andra, men vi kan också blanda ihop olika platser med varandra eller lägga till delar som inte alls har något att göra med platsen som vi ska beskriva (Torell 2005:188). När gymnasieeleverna svarade varför de skulle, eller inte skulle, kunna tänka sig att bo på landsbygden lyftes relationen mellan stad och landsbygd. Vid flera tillfällen lyfts stad och land som två motpoler. Av de elever som såg sig bo på landsbygden i framtiden svarade en majoritet att det berodde på att landsbygden innebar lugn och ro. Ett exempel på detta beskrivs av en elev som också lyfter varför staden inte är ett alternativ:

Jag trivs väldigt bra ute på landsbygden därför att jag är uppvuxen där ute och jag tycker det är så skönt att det oftast är lugnt till skillnad mot i stan. Det är liksom naturligt för mig att bo på landsbygden.

Att vara för eller mot något bygger på våra värderingar och tidigare erfarenheter, vilket blir tydligt i ovanstående citat. I kontrast till eleven som beskrev staden som stressig svarade en annan elev:

Jag tycker att det verkar mysigt men det känns lite avlägset och vill inte ha svårt att ta mig till olika ställen!

Återigen lyfts avståndet till landsbygden, vilket kan ses som en typ av mental barriär i och med att landsbygden ser olika ut beroende på vilken plats det talas om. Kanske har eleverna besökt en plats vid ett tillfälle och kopplar sedan begreppet landsbygd till den platsen. Det går också att vända på det och tolka det som att de elever som ser positivt på landsbygden som plats att bo på kan ha besökt en typ av landsbygd och då skapat positiva värderingar kring platsen. Första mötet, men också koppling till platsen, har en stor påverkan på vad vi tycker och tänker om en plats. Att så pass många gymnasieelever i Sala kommun ser positivt på att bo på landsbygden kan också grunda sig i att kommunen har en landsbygd som lockar en yngre generation. Relationen till centralorten Sala spelar också roll i elevernas värderingar och ställningstaganden.

8.2 Lantbruket

8.2.1 Avstånd

Av samtliga elever från båda gymnasieskolorna skulle 48 procent kunna tänka sig att arbeta med lantbruk. De flesta elever som är positiva till lantbruket som yrke svarade att den främsta anledningen är att det är kul och intressant, samt att arbeta med djur och maskiner väger tungt. Likt beskrivningen av landsbygden återkom även ord som lugnt och fritt:

Lugnt och tyst ställe att jobba på. Man får kanske också jobba med djur, vilket är kul.

En annan elev beskrev lantbruket som sitt drömjobb och en annan elev kopplade sitt intresse till sin barndom:

Jag gillade min uppväxt på landet, jag vill ge det till mina barn.

Av de som inte kunde tänka sig att arbeta med lantbruk var det en majoritet som svarade att det inte var deras intresse eller att de hade andra framtidsplaner. Flera elever hade också bilden av att lantbruket som yrke inte passade dem och några svarade att de upplever att det finns bättre lämpade för yrket. Ett återkommande hinder inom lantbruket sägs enligt andra undersökningar (2018) vara den höga kapitalinsats som krävs för att kunna köpa in sig in i lantbruket. Det är den ekonomiska aspekten som ofta ligger till grund för att generationsskifte skjuts på framtiden och att lantbrukaren idag blir allt äldre (LRF 2018). Av de elever som deltog i studien var det endast ett fåtal elever som lyfte just detta. Främst lyftes denna problematik genom att några elever nämnde att de vill tjäna mycket pengar och att det inte är möjligt med lantbruket som yrke.

Hur bilden av lantbruket som yrke, men också plats att arbeta på, uppfattas av samhället bygger enligt den kognitiva kartan på avståndet och relationen (Torell 2015:140) till näringen. Historiskt sett har lantbruket varit mer närvarande i landskapet. Dels på grund av att det förr fanns fler aktiva lantbruk samt att de som bodde på landsbygden var beroende av lantbruket för att få tag i livsmedel. Idag köper de flesta sin mat direkt från affären (Björklund & Milestad 2008:288). Urbaniseringen har också varit en bidragande faktor till att avståndet till lantbruket ökar då allt fler idag bor i tätorter istället för på landsbygden (Svanström 2015).

Urbaniseringen har under en längre tid skapat förutsättningar för en stark befolkningsutveckling i landets tätorter. När allt fler bor i staden ökar avståndet till lantbruket och kunskapen om hur mat produceras minskar generellt bland befolkningen. Att kunskapen minskar har också att göra med att allt fler lantbruk avvecklas och allt färre känner någon som arbetar med lantbruk (Waldenström 2018:206). I studien visade det sig att de flesta elever fått sin kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion från sin familj, vilket kan innebära att kunskapsspridningen är ojämn bland eleverna. I och med detta får inte eleverna en gemensam grund att stå på när det kommer till frågor som berör dessa ämnen.

Otillräcklig kunskap om lantbruket som yrke kan också bidra till att näringen hamnar allt längre bort från arbetsmarknaden. Okunskap är också en bidragande faktor till att fördomar skapas och påverkar våra livsval (Stenbacka 2008:125). Att det finns en okunskap bland gymnasieleverna i Sala kommun blev under studien påtaglig. Detta uttrycktes i att ungefär 60 procent av eleverna svarade att de upplevde att de har för lite kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion eller inte funderat över det. Utifrån detta resultat går det att se att det finns ett avstånd vad det gäller kunskap till lantbruket som yrke. Men då 48 procent av samtliga elever skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk innebär det att det finns elever som upplever

att de har för lite kunskap men ändå ser lantbruket som ett potentiellt yrke. Okunskap behöver inte vara en barriär om det går att se möjligheter att få kunskapen vid ett senare skede i livet. Av de elever som skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk bor 38 procent i någon typ av tätort idag, vilket kan innebära många elever inte är uppväxta eller har bott på en gård men ändå kan tänka sig att arbeta med lantbruk. Detta exempel kan också ses som att avstånd till lantbruket som yrke inte verkar hindra elevernas inställning till att arbeta som lantbrukare i framtiden. Å andra sidan svarade 32 procent av eleverna att de upplever att de har kunskap om lantbruket och livsmedelsproduktion, vilket ändå kan ses som en relativt stor andel med tanke på att forskningen visar på en låg kunskapsnivå bland befolkningen i övrigt (Waldenström 2018:206). För Sala kommun innebär det att 32 procent av gymnasieeleverna som deltog i studien upplever sig ha kunskap om näringen, vilket kan innebära en fördel för kommunens framtida livsmedelsproduktion.

Att lantbruket inte är en lika stor del av en persons vardag som tidigare går att se i hur eleverna svarade på frågan var deras familj handlar mat. Nästan 80 procent svarade att de handlar på någon typ av mataffär, vilket kan tyda på att relationen till lantbruket inte kopplas samman till elevernas vardag. Det är istället allt mer vanligt att handla maten i butiken än via en lantbrukare. Däremot svarade ungefär 20 procent, vilket motsvarar 23 elever sammanslagna från båda skolorna, att deras familj producerar någon form av eget livsmedel. Dessa elever var nästan utspridda i samtliga klasser som deltog i undersökningen, vilket skulle kunna tyda på att det trots allt finns en koppling till livsmedelsproduktion bland eleverna i Sala kommun.

Efter att ha granskat elevernas relation till lantbruket som yrke går det däremot att dra slutsatsen att det finns fler elever som har en relation till lantbruket än ingen alls. Denna anmärkning är aktuell på båda gymnasieskolorna i Sala. Detta gick att se efter att eleverna svarat på en fråga om vilken relation de har till lantbruket som yrke. Framförallt visade det sig att eleverna har släkt och vänner som driver lantbruk och nästan 20 procent av samtliga elever svarade att de är uppväxta på ett lantbruk. Nästan hälften av eleverna på Ösby naturbruksgymnasium svarade också att de har arbetat på ett lantbruk, vilket skiljde sig mot Kungsängsgymnasiets 13 procent.

8.3 Val av livsstil

Att arbeta med lantbruk kan förknippas med den särskild livsstil. Sedan urbaniseringen och industrialiseringen start har en stor andel människor lämnat landsbygden och lantbruket för ett liv i staden (Reimer 1992:164f). Lantbruket är ett av få yrken i dagens samhälle där det är möjligt att både bo och arbeta på

landsbygden, då en stor majoritet av arbetsmarknaden idag är förankrad i tätorter (Waldenström 2018:205). En livsstil kan ses som kollektiv eller individuell. Att nästan 50 procent av eleverna skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk skulle kunna tyda på en kollektiv livsstil, vilket innebär att en persons nära omgivning påverkar det individuella valet av levnadssätt. Det finns möjlighet att eleverna influeras av varandra och att det kan ligga till grund till att häften kan se sig arbeta med lantbruk eller inte alls. Omkring 40 procent av eleverna har också släkt och vänner som bedriver lantbruket vilket kan påverka intresset för yrket då det finns en nära relation till näringen.

Idag lever vi i ett allt mer moderniserat samhälle, vilket innebär att varje individ har större möjlighet att välja sin egen identitet. De normer och traditioner som tidigare legat till grund för våra livsval suddas allt mer ut och idag föds vi inte till vår identitet utan skapar den själv (Bauman 2000:31f, Giddens 1994:43ff). Att samhället är individualiserat och att det finns en individualiserad livsstil går att upptäcka även bland gymnasieeleverna i Sala kommun. Framförallt blev det tydligt när eleverna fick möjlighet att rangordna vad de tycker är viktigt i sitt framtida yrkesval. Efter en sammanslagning av samtliga elevers svar visade det sig att trivas på arbetet och ha en hög lön hamnade högst upp. Båda alternativen skulle kunna ses som en del av individualiseringen, då dessa val lägger stort fokus på den egna individen. Giddens (1994) belyser denna typ av individualisering i sin forskning och menar att vi slutar att värdera samt legitimera institutioner och traditioner som tidigare legat till grund för våra livsval. Det innebär att individualiseringen skapat en medvetenhet att varje individ kan forma sitt eget liv och de beslut som tas är för egen vinning. Förr i tiden handlade det mer om att göra val som bidrog till samhällets bästa eller utifrån det samhällsskikt man tillhörde. Det fanns ett större samhällsansvar (Giddens 1994:43ff) och eventuellt en mer kollektiv livsstil.

Under studien nämnde tre elever att de skulle ta över sina föräldrars gård och ett fåtal att de skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk på grund av att det är ett viktigt och betydelsefullt yrke. Dessa sätt att beskriva lantbruket som yrke skulle kunna ses som mer mot ett samhällsansvar än mot individualiseringen. Bauman (2000) menar att vi historiskt sett föddes till våra identiteter och att endast de övre klasserna hade möjlighet att välja sin egen identitet (Bauman 2000:31f). Detta kan kopplas historiskt till lantbruket där gården gått i arv i generationer och att det var en tradition att företaget skulle hållas inom familjen. För lägre samhällsklasser, likt lantbruket var det inte möjligt att på samma sätt följa sina drömmar och välja fritt bland till exempel yrken och livsmål (Ibid). Idag är det inte lika naturligt att en familjemedlem vill ta över gården på grund av det fria valet och det intresse som

finns att sträva efter att förverkliga sig själv och sitt eget liv. Det blir istället allt vanligare att vi följer våra intressen och till exempel arbetar med det som vi själva önskar att göra. Lantbruket som yrke kan påverkas av det moderna samhället och den individualisering det medför. Då lantbruket står inför ett betydande generationsskifte är det av stor vikt att det finns ett intresse bland yngre generationer att ta över företaget och driva det vidare. Den avtraditionalisering som Giddens lyfter kan kopplas till lantbruket som institution och den tradition som tidigare inneburit att gården gått i arv inom familjen. Idag är det istället vanligt att familjemedlemmar inte har något intresse av att driva gården vidare, vilket skapar en problematik i generationsskiftet där gården till exempel måste säljas.

Individualiseringen behöver däremot inte ses som något negativt. För att just lantbruket som yrke ska intressera framtida generationer behöver det likt andra yrken vara för den egna vinningen som valet att arbeta med lantbruket görs. Stenbacka (2008) menar att lantbruket kan hamna längre ifrån arbetsmarknaden på grund av att det finns en okunskap om lantbruket som yrke och att framförallt media påverkar bilden av lantbruket (Stenbacka 2008:125). I denna studie upplevs det istället bland gymnasieleverna att det finns många anledningar till att arbeta med lantbruk, vilket kan uppfattas som att det finns en stor potential för lantbrukets framtid i kommunen. Tanken att arbeta med att producera livsmedel för samhällets överlevnad är inte relevant för många i de nya generationerna, utan majoriteten av elevernas svar om varför de skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk handlar mer om den egna vinningen. Att arbeta med till exempel maskiner och djur handlar mer om ett intresse för egen vinning. När eleverna fick rangordna vad de tyckte var viktigast i sitt framtida yrkesval var det trots allt att trivas på arbetet som vägde högst.

8.3.1 Att känna ansvar

När eleverna i Sala kommun rangordnade vad de tycker är viktigt i sitt framtida yrkesval blev resultatet tydligt att de svarsalternativ som kan ses som mindre individualiserade som att ha ett miljöansvar och ha ett samhällsansvar värderades lågt av eleverna. Detta kunde också uppmärksammas i en annan del av studien där eleverna fick uppskatta sitt intresse för olika samhällsfrågor. Klimat- och miljöfrågor som skulle kunna ses som ett samhällsansvar värderades lågt av eleverna jämfört med de övriga samhällsfrågor som eleverna fick uppskatta sitt intresse för. Efter en djupare analys av miljö- och klimatfrågor (se sida 39 - 41) visade det sig att intresset var utspritt bland eleverna på en skala 1 till 10. Dock kunde tre toppar utmärkas i stapeldiagrammet vilket påvisar att det finns en större andel elever som

har ett högt samt ett medelintresse för klimat- och miljöfrågor samt en ännu större grupp som har ett mycket lågt intresse för frågorna. Efter att ha undersökt detta ytterligare går intresset att koppla till vilken typ av program eleverna studerar. De teoretiska programmen visade sig ha ett större intresse för klimatfrågor än de yrkesförberedande och naturbruksprogrammen när materialet delades upp programvis. Att de program som ligger närmast varandra uppskattade sitt intresse för klimatfrågan lika varandra skulle kunna ha något att göra med den kollektiva livsstilen och hur man som grupp i form av klass eller val av yrke följer normen om vad man ska tycka eller tänka. Det skulle också kunna ha och göra med vad eleverna lär sig om dessa frågor i respektive program. Att det finns ett lägre intresse för klimatfrågor bland eleverna stämmer dock inte överens med uppfattningen som lyfts i undersökningar där elevernas åldersgrupp varit i centrum. Enligt undersökningar som gjorts bland ungdomar mellan 16 – 25 år lyfts klimatförändringarna som den viktigaste samhällsfrågan (WWF 2017). I studien som gjordes i Sala kommun visade eleverna istället ha ett högre intresse för de övriga samhällsfrågor som presenterades i undersökningen. Visserligen behöver inte ett boende på landsbygden innebära en utväg och lösning på problematiken kring klimatförändringarna. Däremot kan landsbygden skapa förutsättningar för en hållbar utveckling och livsstil i form att kunna hushålla med egna resurser, upprätta kretslopp och dra nytta av de biologiska resurser som landskapet kan erbjuda (Westholm 2018:59). Dessa anledningar till att bo på landsbygden eller arbeta med lantbruk syns inte i någon elevs svar, utan istället grundar sig intresset för de elever som kan tänka sig bo på landsbygden eller arbeta med lantbruk i andra orsaker.

Att det finns ett intresse från hälften av eleverna att arbeta med lantbruk kan ha att göra med att den lokala livsmedelsproduktionen blir allt mer efterfrågad. Enligt tidigare forskning lyfts den lokala maten i form av att den fått ett eget värde, vilket kan grunda sig i de mervärden som produktionen bidrar till. Dels kan det innebära en trygghet i att ha kunskap om vart maten kommer ifrån men också att den bidrar till öppna landskap och friluftsliv i närområdet (Waldenström 2018:204f). Att stödja producenter i närområdet och framförallt att ha ett intresse för svenskproducerad mat värderades högt av eleverna när de fick uppskatta sitt intresse för olika samhällsfrågor. Detta skulle kunna tyda på att det finns ett samhällsengagemang bland eleverna och att den tidigare forskningen stämmer överens bland gymnasieeleverna i årskurs 3 i Sala kommun. Däremot sätts detta i kontrast till annan forskning som anser att intresset för att arbeta som lantbrukare minskat i samhället, vilket kan vara en bidragande faktor till att generationsskiftet skjuts på tiden och att en stor andel av lantbrukarna är idag äldre (Stavrou i Bjuggren & Sund 2001). Bland gymnasieeleverna i Sala finns det däremot ett intresse av att arbeta med lantbruk, men det som inte går att se i undersökningen är vilket typ av lantbruk eleverna skulle

kunna tänka sig att driva. Kommersialiseringen av lantbruket idag har bidragit till att det krävs storskaliga lantbruk för att kunna konkurrera på marknaden (Waldenström 2018:207). Om eleverna endast har ett intresse av att ha ett småskaligt lantbruk på grund av en önskan av att ha en livsstil som innebär att bo på landsbygden och ha ett antal djur kan det bli svårt att få lantbruket att gå runt ekonomiskt. För att kunna ta över eller köpa sig ett storskaligt lantbruk krävs också en investering på flera miljoner kronor (LRF 2018), vilket kan göra det svårt för de som har ett intresse av att driva ett lantbruk som kan konkurrera på marknaden.

I studien uppmärksammades också elevernas låga intresse för att driva eget företag, vilket är något som ofta hör samman med att driva ett lantbruk. Denna typ av inställning till livsstil skulle kunna ses som ett hinder för lantbruket som framtidsyrke. Återigen lyfts intresset av att ha ett mindre ansvar och för att göra det lättare för en yngre generation att involvera sig i lantbruket krävs det att andra möjligheter att äga eller arbeta på lantbruks lyfts i debatten. Endast ett fåtal elever nämnde något om den låga lönsamhet som lantbruket som yrke kan innebära. Istället lyfts mycket fördelar med lantbruket vilket innebär frihet och möjlighet att få arbeta med djur och maskiner. Enligt tidigare forskning sätts detta i kontrast till att yrket inte alltid medför en frihet utan i stället en känsla av att vara bunden till sitt arbete. Att ha djur innebär ett ansvar att inte kunna lämna gården och ta ledig när man så önskar (Nordström Hellström 2008:180) samtidigt som investeringar i maskiner med stor sannolikhet innebär en kapitalinsats och en avskrivning på många år. Ingen elev lyfter heller den tidsåtgång som går åt till administrativt arbete. Dock var den problematik som finns inom yrket inget som lyftes bland de elever som skulle kunna tänka sig att arbeta med lantbruk, vilket innebär att det finns många elever som ställer sig positivt till lantbruket som yrke trots detta. Att det inte framkom kan grunda sig i flera orsaker. Till exempel vet vi inte hur mycket kunskap eleverna har om de hinder som finns för lantbruket eller så ser de inte detta som ett hinder i deras strävande mot den livsstil som de önskar leva.

9 Slutsats

Landsbygden beskrivs som en positiv plats att bo på och kan ses som en indikator på att befolkningsutvecklingen på landsbygden i Sala kommun är mycket god. Ord som trygghet, frihet och lugn användes av eleverna till att beskriva landsbygden som plats. Nätverket visade sig ha betydelse i elevernas positiva inställning då nästan samtliga elever har någon i sitt nätverk som bor på landsbygden. Detta kan också påverka elevernas positiva inställning till en livsstil kopplat landsbygden.

Intresset för klimat- och miljöfrågor är utspritt bland eleverna. Ingen elev kopplade sitt intresse av att bo på landsbygden eller arbeta med lantbruk till klimatförändringen. Istället handlar det om en önskan av en särskild livsstil än att ta ansvar gentemot klimatet och samhället. Detta kan kopplas till den allt mer individualiserade livsstilen som blev tydlig när eleverna uppskattade ett lågt intresse för att vilja bidra till samhället samt ha ett miljöansvar i sitt framtida yrkesval. Att intresset för miljö- och klimatfrågor som samhällsfråga är så pass låg bland gymnasieleverna stämmer inte överens med tidigare undersökningar som visar på att intresset är högt bland personer i dessa åldrar.

Den kognitiva och fysiska närheten till lantbruk och landsbygd kan påverka elevernas inställning till lantbruket som framtidsyrke och en landsbygdsbaserad livsstil. För nästan samtliga elever finns det en fysisk närhet till landsbygden genom sitt nätverk. Positiva erfarenheter av landsbygden visar också på en kognitiv närhet och en önskan om en landsbygdsbaserad livsstil. Detta stämde väl överens bland de elever som också visade intresse av att ha lantbruket som yrke. Av de elever som inte kunde tänka sig bo på landsbygden upplevs istället det fysiska avståndet långt, framförallt till umgänge och service. Detta kan också ses som ett kognitivt avstånd som kan innebära att begreppet landsbygd kopplas samman med en specifik plats där en person erfarit just detta. Resultatet kan ses som en mental barriär där platsen kopplas samman med hela bilden av landsbygden. Liknande resultat kunde kopplas

till de elever som inte kan tänka sig att arbeta med lantbruk. Ett bristande intresse och bättre lämpade för yrket var anledningar till detta.

Val av framtidsyrke och plats att bo på grundar sig i valet av livsstil. Att livsstilen blir allt mer individualiserad i samhället kan innebära en nackdel för lantbruket som yrke då intresset av att ha samhällsansvar är lågt prioriterat. I dagens samhälle blir det allt viktigare att följa sina mål och drömmar, vilket kan skapa problem vid generationsskiften inom lantbruket. Det är inte lika säkert som tidigare att någon familjemedlem vill ta över lantbruket som familjeföretag. Bland eleverna i studien fanns även en bristande kunskap om lantbruk och livsmedelsproduktion vilket kan vara en anledning till att eleverna har en positiv bild av lantbruket som yrke. I sitt framtida yrkesval ser många elever ett intresse av att ha en hög lön, mycket fritid och inte driva ett eget företag. Dessa önskemål stämmer inte med hur yrket som lantbrukare beskrivs av personer inom näringen. Den positiva attityden kan också bero på att drömmen om livsstilen att arbeta med lantbruk och bo på landsbygden väger högre och är en faktor till att så många elever ställer sig positiv till yrket. Individualiseringen skulle ändå kunna gynna lantbruket i framtiden på grund av att eleverna strävar efter att trivas på arbetet och vill ha ett arbete med mycket frihet och lugn och ro. Lantbruket som framtidsyrke skulle därför kunna locka framtida generationer på grund av att yrket sticker ut från resten av arbetsmarknaden, vilket kan ses som något positivt.

Slutligen går det att dra slutsatsen att ungdomars perspektiv om landsbygd och lantbruk i Sala kommun är positiva och påminner om varandra. Detta grundar sig främst i att elever beskriver sin inställning till att bo på landsbygden likt deras inställning till att arbeta med lantbruk. I Sala kommun finns ett intresse bland gymnasieleverna att arbeta med lantbruk vilket kan skapa goda förutsättningar om intresset tas till vara. Då kunskapen är låg bland eleverna kan en början vara att informera om hur det är att driva lantbruk och lyfta möjliga tillvägagångssätt att komma i kontakt med lantbruket som yrke.

9.1 Förslag på vidare forskning

Vidare forskning inom ämnet är att göra studien i annan typ av kommun. Sala kommun räknas som en landsbygdskommun vilket kan påverka gymnasieelevernas svar i undersökningen då en större del av kommunens yta är landsbygd. Detta kan innebära att det finns större möjlighet till att en persons nära omgivning bor eller arbetar på landsbygden än till exempel i en storstadskommun. En annan intressant forskningsfråga att undersöka är om intresset för miljö- och klimatfrågor skiljer sig beroende på vilket program gymnasieelever studerar på gymnasiet. I denna studie

visade sig att de elever som studerar ett teoretiskt program har ett större intresse för dessa frågor än elever på de praktiska programmen. Är denna skillnad ett fenomen som finns i andra områden och vad beror det i så fall på? Slutligen går det att dra slutsatsen att denna studie visade på att det finns ett intresse bland gymnasieelever i Sala kommun att driva ett lantbruk. Vidare forskning bör undersöka hur ungdomar med ett intresse för lantbruk kan förverkliga dessa drömmar.

Referenslista

Litteratur

- Amcoff, J. 2008. Vad händer med landsbygdens befolkning? I: Johansson, B. (red): *Ska hela Sverige leva?* Stockholm: Formas.
- Andersen, I. 2012. *Den uppenbara verkligheten: om kunskapsproduktion i samhällsvetenskaperna*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Bauman, Z. 2002. *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Daidalos
- Bauman, Z. 2000. *Liquid modernity*. Cambridge: Polity
- Björklund, J & Milestad, R. 2008. Jordbruk med många funktioner får hela Sverige att leva. I: Johansson, B. (red): *Ska hela Sverige leva?* Stockholm: Formas.
- Bryman, A. 2011. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Engdahl, O & Larsson, B. 2011. *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Fogelfors, H (red.) 2015. *Vår mat: odling av åker- och trädgårdsgrödor: biologi, förutsättningar och historia*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Giddens, A. 1994. *Beyond left and right: the future of radical politics*. Oxford: Polity Press
- Giddens, A. 1990. *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity in association with Blackwell
- Gren, M & Hallin, P. 2003. *Kulturgeografi: en ämnesteoritisk introduktion*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Hallin, P. 1999 Miljöforskningen och det problematiska livsstilsbegreppet. I: Lundgren, Lars J. (red.). *Livsstil och miljö: värderingar, val, vanor : en antologi*. Stockholm: Naturvårdsverket

- Harboe, T. 2013. *Grundläggande metod: den samhällsvetenskapliga uppsatsen*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Johansson, T. 2015. Anthony Giddens och det senmoderna. I: Månson, Per (red.) 2015. *Moderna samhällsteorier: traditioner, riktningar, teoretiker*. 9. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, S & Brinkmann, S. 2009. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Myrdal, J. 2008. Att begripa med begrepp – den nya produktionen. I: Johansson, B. (red): *Ska hela Sverige leva?* Stockholm: Formas.
- Nordström Källström, H. 2008. *Mellan trivsel och ensamhet : om sociala villkor i lantbruket*. Dept. of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural Sciences.
- Stenbacka, S. 2008. Vardagsliv och jämställdhet – landsbygd i förändring. I: Johansson, B. (red): *Ska hela Sverige leva?* Stockholm: Formas.
- Teorell, J & Svensson, T. 2007. *Att fråga och att svara: samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Torell, G. 2015. Kognitiva kartor. I: Johansson, M & Küller, M (red.): *Svensk miljöpsykologi*. Lund: Studentlitteratur
- Waldenström, C. 2018. Lantbrukets roll i framtidens landsbygder. I: Josefina, S. (red): *Nya visioner på landsbygden*. Boxholm: Linneförlag
- Westholm, E. 2018. På landsbygden intet nytt? I: Josefina, S. (red): *Nya visioner på landsbygden*. Boxholm: Linneförlag

Elektroniska källor

- Althén, K & Nygren, G. 2014. *Landsbygd i medieskugga – nedmonteringen av den lokala journalistiken och bilden av landsbygden i Dagens Nyheter*. Södertörns Högskola: Stockholm. Tillgänglig: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:761560/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 2019-12-23)
- Behrens, T. et al. 2018. *What Is a Cognitive Map? Organizing Knowledge for Flexible Behavior*. Neuron. (100) Tillgänglig: <https://doi.org/10.1016/j.neuron.2018.10.002>. (hämtad 2019-11-05)
- Bjuggren, P & Sund, L. 2001. *Strategic Decision Making in Intergenerational Successions of Small- and Medium-Size Family-Owned Businesses*. Volume: 14 issue: 1 Tillgänglig: <https://doi.org/10.1111/j.1741-6248.2001.00011.x> (hämtad 2019-10-28)
- Formas. 2019. *Vägen till ett hållbart och konkurrenskraftigt livsmedelssystem*. Tillgänglig: <https://formas.se/download/18.35cc500416ed545177c30f27/1576593357799/r13-2019-vagen-till-hallbart-livsmedelssystem.pdf> (hämtad 2019-12-23)

- Hill, D & Fielden, K. 2017. *Using Mentimeter to promote student engagement and inclusion*. In: Pedagogy in Practice seminar, 18 December 2017, Fusehill Street, Carlisle, UK. (Unpublished)
Tillgänglig: <http://insight.cumbria.ac.uk/id/eprint/3473/> (hämtad 2019-10-24)
- Jordbruksverket. 2019. *Klimatförändringar påverkar jordbruket*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoklimat/klimatanpassningavjordbruket/klimatforandringarpaverkar-jordbruket.4.e01569712f24e2ca09800012513.html> (hämtad 2019-09-30)
- Jordbruksverket. 2018a. *Jordbruksstatistik sammanställning 2018. Arbetskraft inom jordbruket*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/download/18.563019b71642b2ff18eee2a9/1530098128860/Kapitel%207%20Arbetskraft%20inom%20jordbruket.pdf> (hämtad 2019-10-28)
- Jordbruksverket. 2018b. *Basfakta om Sveriges handel med livsmedel*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/statistik/statistikomr/utrikeshandel/basfaktaomsverigeshandelmedlivsmedel.4.116e9b9d159b31e6cb943e47.html> (hämtad 2019-12-18)
- Jordbruksverket. 2015a. *Så här definierar vi landsbygd*. Tillgänglig: <http://www.jordbruksverket.se/etjanster/etjanster/etjansterforutvecklingavlandsbygden/alltomlandet/sahardefinierarvlandsbygd.4.362991bd13f31cadcc256b.html> (hämtad 2019-09-25)
- Jordbruksverket. 2015b. *Allt om landet. Allt om miljö och hållbarhet på landsbygden*. Tillgänglig: https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_ovrigt/aol17.pdf (hämtad 2020-01-08)
- Jordbruksverket. 2015c. *Allt om landet. Allt om att bo, leva och vara på landsbygden*. Tillgänglig: https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_ovrigt/aol12.pdf (hämtad 2020-01-09)
- Kitchin, K and Freundschuh, S. 2000. *Cognitive mapping*. Tillgänglig: <http://mural.maynoothuniversity.ie/7285/2/RK-Introducing.pdf> (hämtad 2019-10-25)
- Lantbrukarnas Riksförbund [LRF]. 2018. *Unga bönder måste mångmiljoninvestera för att förverkliga gröna drömmar*. (Pressmeddelande). Tillgänglig: <https://www.lrf.se/om-lrf/press/pressmeddelanden/2018/unga-bonder-maste-mangmiljoninvestera-for-att-forverkliga-grona-drommar/> (hämtad 2019-12-07)
- Länsstyrelsen. 2019. *Lantbruk och lantbrukare i Västmanland 2018*. (Rapport) Tillgänglig: <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.26f506e0167c605d5692b56b/1549968106536/Rapport2019-01-Lantbruk-och-lantbrukare-2018.pdf> (hämtad 2020-01-17)
- Naturskyddsföreningen. 2019. *Barn och unga om miljö*. (Undersökning Novus) Tillgänglig: https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/novusundersokning_unga_om_miljo.pdf (hämtad 2019-12-11)

- Proposition 2016/17:104. *En livsmedelsstrategi för Sverige – fler jobb och hållbar tillväxt i hela landet*. [Elektronisk] Stockholm: Näringsdepartementet. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/490897/contentassets/256cc25ab5a84db7a76730abb9cc3773/en-livsmedelsstrategi-for-sverige-fler-jobb-och-hallbar-tillvaxt-i-hela-landet-prop-2016-17-104.pdf> (hämtad 2019-12-07)
- Reimer, B. 1992. *Inte som alla andra: Ungdom och livsstil i det moderna*. Tillgänglig: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:201145/FULLTEXT01.pdf> (hämtad 2019-12-10)
- Sala kommun. 2019. *Befolkning, arbete, byggande*. Tillgänglig: <https://www.sala.se/?page=info&id=4298> (hämtad 2019-09-25)
- Statistiska centralbyrån [SCB]. 2015. *Markanvändningen i Sverige, hektar efter region, markanvändningsklass och vart 5:e år*. Tillgänglig: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_MI_MI0803_MI0803A/MarkanvKn/table/tableViewLayout1/?rxid=becea254-5421-4597-a048-306c00f6acdd# (hämtad 2019-09-26)
- Skolverket. 2018. *Gymnasieskolan – Elevstatistik*. Tillgänglig: https://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gy_elever&p_ar=2018&p_lan_kod=19&p_kommunkod=1981&p_skolkod=&p_hmantyp=&p_hmankod=&p_flik=G&p_sub=1 (hämtad: 2019-09-29)
- Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut [SMHI]. 2019. *Klimatförändringen är tydlig redan idag*. Tillgänglig: <https://www.smhi.se/kunskapsbanken/klimat/klimatforandringarna-marks-redan-idag-1.1510>. (hämtad 2019-09-30)
- Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut [SMHI]. 2018. *Större temperaturökning i Sverige än i världen i genomsnitt*. Tillgänglig: <https://www.smhi.se/nyhetsarkiv/storre-temperaturokning-i-sverige-an-i-varlden-i-genomsnitt-1.139719> (hämtad 2019-12-17).
- Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut [SMHI]. 2015. *Framtidsklimat i Västmanlands län – enligt RCP-scenarier*. Tillgänglig: https://www.smhi.se/pd/klimat/rcp_scenario/county_analysis/rapporter_kartor/19_Vastmanland/Rapport/Framtidsklimat_i_V%C3%A4stmanlands_l%C3%A4n_Klimatologi_nr_19.pdf (hämtad 2019-12-17)
- Svanström, S. 2015. *Urbanisering – från land till stad*. Statistiska centralbyrån. Tillgänglig: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Urbanisering--fran-land-till-stad/> (hämtad 2019-10-11)
- Sweco. 2019. *Sveriges nya geografi 2019*. Tillgänglig: <https://www.sweco.se/siteassets/vart-erbjudande/verksamhetsomrade/samhallsanalys/sverigesnyageografi2019.pdf> (hämtad 2019-12-23).
- Vallely, K & Gibson, P. 2018. *Engaging students on their devices with Mentimeter*. Compass: Journal of Learning (11) Tillgänglig: <https://journals.gre.ac.uk/index.php/compass/article/view/843> (hämtad 2019-10-24)
- Vetenskapsrådet. 2017. *God forskningssed*. Tillgänglig: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html>. (hämtad 2019-12-15)

Världsnaturfonden [WWF]. 2017. Ny Sifo: *Klimatet viktigaste samhällsfrågan för ung.* (Pressmeddelande) Tillgänglig: <https://www.wwf.se/pressmeddelande/ny-sifo-klimatet-viktigaste-samhallsfragan-for-unga-2497300/> (hämtad 2019-12-11)